శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

:0:

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టుకోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము-రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిసహోదరులవలన ప్రకటింపబడియె.

మొదటి కూర్పు.

బళ్ళారి

రమావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1920

[క్రయము రూ. 1-0-0.]

పీఠిక.

ఇదివఱకు లోకులెఱింగిన రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి సంవిధానమునకును దీనికిని జాలవ్యత్యాసము గలదు. సంవిధానమున నీవ్యత్యాసము గల్పించినందులకు గ్రంథకర్త గారే కారణముల నుడివియున్నారు. ప్రప్రథమమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁ బడినప్పు డీక్రింది విధమున నాచార్యులవారే కరపత్రములయందుఁ బ్రకటించియుండిరి.

సాధారణముగ రుక్మాంగద నాటకమునాడని నాటక సంఘములే లేవు. కథయు జనులకంతయు దెలిసినదే. అయిన నందలి సంవిధానము మాత్రము కొంచెము చింతనీయము. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రతప్రభావమున జీవాత్మలంతయు వైకుంఠము నకు పోవను ప్రారంభించి యమలోకమున నరకములు శూన్యములుకాగా యముడు నారదునితో కన్నులకు నీళ్లుపెట్టుకొని యేడ్చినది చాలక బ్రహ్మతో మొరబెట్టుకొని తన యమాధికారమునకు 'రాజీనామా' యిచ్చెదనని గోడు చెప్పుకొనగా బ్రహ్మ మిక్కిలి వ్యసనపడి ఈ వ్రతము భంగము చేయుటకు మోహినియను కన్యకను పుట్టించి వ్రతము చెఱచెనని కథ. ఇదియే పలువిధములుగా నాటకకర్తలామోదించియున్నారు. నాటక కర్తలకు కథలోని బీజము మాత్రము వదలక స్వారస్యము కొరకు సంవిధానము కొరకు కథను మనసునకు వచ్చినంత మార్చుటకు స్వాతంత్ర్యముకలదు. ఈ కథలో తననరకములకు జీవులు రాకపోయినంతనే కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్వవలశినంత యముని తాత లార్జించినంత గంటేమిపోయెనో? యముడు మొత్తుకొన్నంతనే నిష్పక్షపాత సృష్టి కర్తయగు బ్రహ్మకు రుక్మాంగదు సద్వ్రతము చెఱుప వలసినంత కార్పణ్యము పుట్టుటకు కారణమేమో—అందుకు ఒక స్త్రీపుట్టి రుక్మాంగదునియెడల మోహము లేక మోహించి మోసగించి క్రూరకృత్యముల చేయింప నుద్యమించిన యా నారీతిలక ప్రభావమెట్టిదియో యుక్తిశాలురందరును నూహింపవచ్చును. ఈనాటకమునగల సంవిధానము మార్పున కీక్రిందిపద్యము మాత్రమే చాలును. బ్రహ్మ యమునితో ముచ్చటించుచు "నీకేమైన కొదవగా నున్నదియా" యని యడుగగా—

సీ. "సతతంబుసంగీతసాహిత్యవిద్యల గౌరవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగమిత్రతతులతోడ వినోద గోష్టినుండుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తినిండారమిముఁబోలు పెద్దలదర్శింపవేళగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనల్ దమిదీఱ సేయంగసమయమొదవె

నరసిచూడంగరుక్మాంగదావనీశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన! కొదవకుఁగారణంబె".

మల్లనామాత్యకృత రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి మనోహర పద్యములు పెక్కులిందుఁ గైకొనఁబడియున్నవి.

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

—: కథాసంగ్రహము :—

ప్రథమాఙ్కము.

రం. 1. అజామిళుని చరిత్రము నారదునివలన విని రుక్మాంగదుడు ఏకాదశీ వ్రతము పట్టుట.

రం. 2. ఏకాదశీ వ్రతమును గురించిన ముఖ్యప్రకటన.

రం. 3. పిచ్చిల వలాహకులను నిరవురు సత్రధర్మకర్తలు. పంచాపకేశ శాస్త్రియను మధుర వైపుననుండి వచ్చిన యధికారిచే బలవంతపు ఏకాదశి చేయించుట.

ద్వితీయాఙ్కము.

రం. 1. యముడు విరామముగా వైద్యనాథుడను గంధర్వునితో చదరంగమాడుట. వారిసంభాషణము.

రం. 2. నందనవనములో రంభాదులయిన యప్సరసల సంగీత వినోదము. అసందర్భము లైన విఘ్నములు.

రం. 3. యమ బ్రహ్మల సంవాదము. విష్ణు సేనానియగు విష్వక్సేనుడు వచ్చి వైకుంఠ మును వృద్ధిచేయుమని చెప్పుట. అప్సరసల మొఱ.

తృతీయాఙ్కము.

రం 1. రుక్మాంగదునిభార్య సంధ్యావళి గర్భములోనుండుట. ఇష్టకామేశ ప్రభావ మున నాయమ జాడ్యము నివర్తించియుండినందున శివస్తుతి.

రం. 2. అప్సరసల నిర్ధారణము.

రం. 3. రుక్మాంగదు హరికథా కాలక్షేపము. మోహిని యకృత్రిమ మోహము. (మనోహరరంగము).

చతుర్థాఙ్కము.

రం. 1. వింధ్యపర్వతములో నిష్టకామేశాలయము. మోహిని గానము. రుక్మాంగదు మోహము. (శృంగార రసప్రధానమైన రంగము). శివలింగము నుభయులు స్తుతించుట.

రం. 2. రుక్మాంగదు భార్యల యాలోచన. వారి నిర్ధారణము. మోహినీ సంధ్యావళుల స్నేహము. (పాతివ్రత్యమును ప్రకటించు ధీరరంగము).

పఞ్చమాఙ్కము.

రం. 1. రంభాదుల యాగ్రహము. మోహిని పశ్చాత్తాపము

రం. 2. రుక్మాంగదు నేకాదశీ నియమువలని దుఃఖము. మోహినీ కాఠిరకృత్యము. ధర్మాంగదుని మనోదార్ఢ్యము. శ్రీవిష్ణు నాగమనము. స్తవము.

—: మంగళం ఉత్తరరంగము :—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

:o:

ప్రథమాఙ్కము - ప్రథమరంగము.

o

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు. మంత్రి బలదేవుఁడు. పండితులు.]

(పండితులు శాస్త్రప్రసంగము చేయుదురు.)

రుక్మా—పండితోత్తములారా! మీశాస్త్రసంవాదము మమ్మెల్లర నానందమగ్నులఁ గావించె. ఇప్పటికిఁ గడుంగడు సంతోషమయ్యె. ఇఁక విరమింపుఁడు. సేవకా! ఈపత్రిక కోశాధ్యక్షునియొద్దకుఁ గొనిపోయి యీపండితోత్తములకు బహుమతు లిప్పింపుము.

(పైన మృదంగధ్వానము. సంగీతరవము. భేరీనిస్వనము వినిపించును.)

రుక్మా—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరగీతము! కిన్నరగానమున్నట్టులున్నదే! ఎన్నఁడు విని యెఱుఁగము.

[ప్ర: నారదుఁడు.]

రుక్మా—(నారదులకు నమస్కరించి యుచితాసనమునఁ గూర్చుండఁ జేయును).

నార—రుక్మాంగద రాజేంద్రా! నీకు సుఖముగలుగుఁగాక?

రుక్మా—మునిశ్రేష్ఠులారా! మీరాక నన్నెంతయు ధన్యుఁ గావించె. కృతార్థుఁడ నైతిని. మునీంద్రా! ఇప్పటికిఁ గొంతసేపటికిముందు నాకాశమార్గమున నెన్నఁడు వినని మనోహరగానము వినిపించె. ఆగాన మెంతయువర్ణింపవచ్చును. అదియేమి గంధర్వగానమా? కిన్నరగీతమా? నాకానతీయ వేఁడువాఁడ.

నార—ధరణీశా! అయ్యెడ నే వచ్చియుండి నినుదర్శించుకొని పోవు కుతూహలమున నీనిక్కడకు నే నేతెంచితిని. అదియొక చిత్రకథ. కన్యాకుబ్జపురిలోనున్న యజ్ఞ మిత్రుఁడను బ్రాహ్మణుని నీవు వినియున్నావుగదా?

రుక్మాం—ఆహా! వినియున్నాను. అతఁడు కులముచెడెననియుఁ ద్రోవలు
తింపఁబడి శిక్షితుఁడైవచ్చి, మఱల దొంగలలోఁ జేరుకొని చౌర్యముఁగావి
హింస యొనర్చుచు నారాజ్యమునకే వచ్చియున్నాఁడని మా యారక్షకుల
వచ్చియున్నందున, నేను నందునకుఁ దగినభంగి రక్షణములొనర్చ
యున్నాను. అదిప్పుడేల?

నార—అయ్యో! అదియొకపెద్దకథ. అయ్యజామిళునిఁ బోలిన పుణ్యవంతుఁడే
అతఁడు మరణముఁజెందిన వేళ యమలోకమునకుఁ గొనిపోవలయునని ల
దూతలును, విష్ణువును, సహుకట్టివచ్చి యెట్టకేలకు భార్యతో నతని విష్ణులో
గొనిపోయిరి. ఆకాలమున సంభవించిన కిన్నరగీతము, గంధర్వగానము
నాట్యమును, దేవదుందుభిధ్వానమును అవియే నీవువినినవి.

రుక్మాం—అహా! ఏమిచిత్రము? ఎంతయో పాపాత్ముఁడని యెంచఁబడు
మిళునకు విష్ణులోకప్రాప్తియా? ఇదియెట్లు సంఘటిల్లు? అతఁడొనర
పుణ్యమదియేమి?

నార—ధరారమణా! అతనిపూర్వజన్మపాపఫలమువలన నతనికి మహ
దుష్కీర్తి గలిగెఁగాక, యతనిఁబోలిన నిర్మలమానిసులు లభించుటరది.
యెట్టిపాపము లెన్ని యొనర్చియుండినను, దనయంత్యకాలమందొనర్చిన పు
సర్వపాపములు కొట్టుకపోయె.

రుక్మాం—మునీంద్రా! అదియేమిపుణ్యము?

నార—ఎనలేని పుణ్యకార్యము మరణపువేళఁ బూర్ణవ్రతంబుగ, నేకాదశీవ్ర
పారణోత్కృష్టసమయమున, నారాయణస్మరణ యొనర్చినాఁడు.

రుక్మాం—మునికులతిలకా! నీమాటలవలన నిన్ను మఱల మఱల నడుగవలం
తయో కుతూహలంబు గలిగెడు. మేమందఱము నేకాదశినాఁ డుపవాస
చున్నారమేకదా? ఆయజామిళుఁడొనర్చిన వ్రతవిశేషమేమి? అ
యానతిమ్మ.

నార—రాజేంద్రా! ఆయేకాదశీవ్రత మహాత్మ్యమింతని వర్ణింపసాధ్యమా

సీ. పుణ్యమూర్తులలోనఁ బురుషోత్తముఁడువోలె
గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె
నంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె
నగములలో మేరునగమువోలె

నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము వోలెఁ
దరువులలోఁ గల్పతరువు వోలె
నధిక దానములలో నన్నదానము వోలె
మణులలోఁ గౌస్తుభమణియుఁ బోలె

తే. గీ. స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమునఁ
బ్రతియొనర్పఁగ రాని సద్వ్రతము సకల
మంగళాస్పద మఖిలసంపత్కరంబు
క్షితితలేశ్వర! యేకాదశీవ్రతంబు.

అట్టి యేకాదశీవ్రతాచరణమున విధానములు వేఱువేఱుగా నున్నవి. ఏమనగా.

సీ. దశమినాఁ డేకభుక్తము చేసి మఱునాఁ డ
హోరాత్రములు భక్తి నుపవసించి
హరిమందిరమున జాగరమొప్పఁ గావించి
వేగిన ద్వాదశీవేళయందు
విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబు
గా భుజింపఁగఁ బెట్టి కనకనిష్క
తతులు దక్షిణ లిచ్చి తదనంతరము సుహృ
జ్జనులతో నామిషక్షౌద్ర శాక

గీ. విరహితంబుగఁ బారణ వేడ్కఁ జేసి
నిద్ర దివమెల్ల వర్జించి నియమపరత
మాపు భుక్త్యంగనాసంగములు మాని
యుచితగతి నుండుట దియుత్తమోత్తమంబు

ఇది సంపూర్ణమగు నేకాదశీవ్రతము. దీనివలన సర్వపాపములు నశించు. మహాక్షేత్ర దర్శనపుణ్యము లెన్నియో లభించు.

రుక్మాం—మునీంద్రా! ఈదినమె సుదినము. నీవలన నీపుణ్యకథ నాలింపఁగలిగె. అజామిళుఁ డేకాదశీవ్రతము సలిపెనంటివే యెన్ని సంవత్సరములు తద్వ్రతవిధానము జరుపుచుండెనో? చోరులలోఁగలసి జాతినీతు లుజ్జగించియున్నవాని కీవ్రత మెట్లు పట్టుపడియె? ఇదియంతయు నుల్లాసముగ విను కుతూహలము నాకుఁ బొడమెడు.

నార—రాజేంద్రా! అయ్యజామిళుఁడు నియమముగా వ్రతము నుపాసించినవాఁడు కాఁడు. వ్రతోద్దేశము నతనికి నుండలేదు. అయిన ఫలముమాత్రము కలకాలము వ్రతము ననుసరించి జరుపువారికంటె నెక్కువగా లభించినది.

రుక్మాం—ఆహా! ఇదేమాశ్చర్యము. నిరుద్దేశముగ నతఁడు వ్రతమెట్లుసలిపె? ఫల మెట్లుగలిగె? నిందలిరహస్యము నానతిండు.

నార—రాజచంద్రా! ఇప్పుడు నీరాజ్యము చుట్టుపట్టునున్న రాజ్యముల బాధించుచు మీకును భయ ముప్పతిల్లఁజేయు నాఖుమారిజాడ్య మతనికి సోఁకినందున దశమి నాఁడు రాత్రియు నేకాదశినాఁడహోరాత్రములును, నతనికి భోజనము లేదయ్యె. ద్వాదశినాఁ డుదయమున నతఁడుండే హరినామస్మరణ మొనర్చుచు నసువులఁబాసె. ఇదియే యతఁడొనర్చినవ్రతము

రుక్మాం—మునీంద్రా! ఏమి చిత్రచరిత్రము వచించితిరి. జాడ్యమువలన నతఁ డుపవాస మున్నంతనే, వ్రతాచరణఫలము లభించె ననుటచ్చెరవుగదా? దీని రహస్యమెల్ల సవిస్తరముగ వినఁగోరెద.

నార—ధరణీవరా! ఇందు రహస్యమేమున్నది. ఆవ్రతవిధానమ్మెయిట్లు.

సీ. పతికార్యభారసంభ్రమవశంబుననైన
నాఁకలిలేకైన నరుచినైన
భామినీవిరహసంప్రాప్తి నొందుటనైన
నశనమబ్బకయైన నలుకనైన
మృగయావినోద నిమిత్తంబునందైన
వ్యసనంబునందైన వనటనైన
దారుణజ్వరపీడ తగిలియుండుటనైనఁ
గయ్యంబుకొఱకైనఁ గఱవునైన

గీ. నందుహరివాసరమునాఁడహర్నిశంబు
చాలనేకోపవాసంబు సంభవించె
నేని యాపుణ్యునకుఁగల్గు సిద్ధమై త
నర్చు శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము.

రుక్మాం—ఆహా! యతీంద్రా! నీయనుగ్రహమువలన నాకెంతయు జ్ఞానోదయముగలిగె. నాకును నావ్రతము సమ్మోదయుక్తముగ నాచరించు కుతూహలముపొడమె. ఆయజామిళుని చరిత్ర మింకను సవిస్తరముగా నాకర్ణించు నుత్సాహమును జనించె.

నార — రాజేంద్రా! ఆయజామిళ చరిత్రమంతయును సవిస్తారముగ నింకొకసారి వచించెద, ఇప్పటికి వేళయ్యెనది. నీకు మంగళము కానిమ్ము నేను పోయివత్తును

రుక్మా — ఉ॥ ధన్యుడనైతి మీకృపకుఁ దానలమైతి సమస్త రాజరా
జన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తుల నెల్లవారికిన్
మాన్యుఁడనైతి మీరు బహుమానముతో నిటు లేగుదేర సా
మాన్యులకిట్టి భాగ్యమహిమల్ సమకూరునె నారదప్రభూ.

క॥ కారణబాంధవులితరు ల
కారణబాంధవులు మీరు గాన ననున్ శ్రీ
నారాయణపుణ్యవ్రత
పారాయణుఁ జేసితిరి కృపామతులారా.

(నమస్కరించును).

నార — ఐశ్వర్యమస్తు. (నిష్క్రమించును).

రుక్మా — మంత్రిసత్తములారా! వింటిరే యీనారద మహర్షి యాడిన యేకాదశీ వ్రతమహాత్మ్యము! భవతారకమై, మోక్షదాయకమై వెలయునట్టి వ్రతరాజముండియు, నిర్మలమానసములఁ బూనికతో నిది జరుపలేకయున్నారగదా. నేఁడే మీరెల్ల నొకనేమనము వ్రాయుఁడు. నా రాష్ట్రమునందున్న నగరగ్రామ జనపదములకెల్లఁ బంపి యీనగర నీ యేకాదశీవ్రత మాచరింపవలయునని చెప్పి చాటింపఁ బంపుఁడు. ఈవ్రతాచరణమునఁ బ్రకృతిజనులైనను నశ్రద్ధఁ జూపిన వారికి శిక్షగలుగుననియుఁ జెప్పుఁడు. బలవంతముననైన సన్మార్గాచరణము కలుగఁజేయుట విహితము కావున వైకుంఠనగరలాభమున నాయాదివిష్ణుపదపంకజములయొద్ద నుండు స్వాతంత్ర్యము కల్గించి యీ తద్వ్రతాచరణము బలవంతముననైన నెలకొల్పవలయు. ఎల్లవారికిని మొదట నొక్కింత కష్టముగానుండినను, నభ్యాసఫలముల నీమార్గము సంతోషమున నవలంబింతురు.

మంత్రి — భాగ్యము. రాజరాజా! ఇప్పుడే యన్నియూళ్లకును భవన్నియోగమ్ముఁ బంపెద.

(నిష్క్రమింతురు.)

ప్రథమాంకము-ద్వితీయరంగము.

---:o:---

పీ ఠి.

[ప్ర: రాజసేవకుఁడు (బండిపై నగారవాయించుచు నొకభటునితో) కాగితము చేపట్టి.]

సేవక—ఇదిగో! జనులారా! రుక్మాంగద మహారాజుసభకు సనుగ్రహించి విచ్చేసియున్న మహామహాత్ములగు నారద ఋషివర్యులు వ్రతములలో నెల్లఁ బ్రతిలేనిదై యేకాదశీవ్రతము రాజిల్లుననియు నాదివిష్ణులోకనిశ్రేణి యనియు మోక్షసౌఖ్యపేటిక యనియు భవసన్నిపాతబ్రహ్మాస్త్ర మనియుఁ బెక్కువిధముల శ్లాఘించినందున రాజుగారు యోచించి సర్వజనులకు క్షేమమును నాముష్మికసత్ఫలమును నొదవుటకై తా మొక్కరే కాక తమరాష్ట్రమునఁ జేరిన యెల్లజనులు తద్వ్రత సంపూర్ణాచరణము పాటింపవలయునని యాజ్ఞయిచ్చియున్నారు. ఎల్లవారును చాతుర్భక్తవర్జితముగా నేకాదశీవ్రతము సల్పవలయు. దశమినాఁ డభ్యంగనము చేసికొని రాత్రిభోజనము మాని యేకాదశిశుద్ధోపవాసము చేసి రాత్రియంతయు శ్రీహరినిలయమున జాగర మొనర్చి ద్వాదశినాఁడుదయమునకే పారణమొనర్చి యారాత్రి మఱల భోజనమును స్త్రీపురుషసంగమునుమాని వ్రతాచరణ మొనర్పవలయుననియు నిందులకుఁదప్పినవారు శిక్షార్హులగుదురనియు, రాజుగారు గట్టికట్టడ మొనర్చియున్నారు. తమరాష్ట్రజనులు విధేయులై పరమరాజభక్తిపరులై యున్న కారణమున శిక్షవలని యేభయము లేకయే మనఃపూర్తిగ భక్తిమై తమయాజ్ఞనెఱవేర్తురని రాజుగారు మిక్కిలి విశ్వసించి యున్నను విధికొరకై యీశిక్షమాట వచింపఁబడియున్నది.

సీ. అభ్యంజనస్నానమాచరించి దశమి
నిలనొక్కప్రొద్దుండవలయునుండి
హరివాసరము నిరాహారులై జాగర
మెలమిమైనిశిఁజేయవలయునుండి
ద్వాదశి విప్రసంతర్పణం బొనరించి
యెలమిపారణసేయవలయునుండి
తద్దివంబెల్లనిద్రయు రాత్రియన్నంబు
వర్జించి యుండఁగావలయునుండి

గీ. అందఱికి దేవిధంబు రాజాజ్ఞనుండి
నవ్యకైవల్యఫలసాధనంబునుండి
తప్పగాఁ రాదు తప్పినఁ దప్పు నుండి
ఆదినారాయణునకుఁ బ్రియంబునుండి.

(నగారవాయించుచు నిష్క్రమించును),

(యవనికదిగజాఱును).

———:o:———

ప్రథమాఙ్కము-తృతీయరంగము.

———:o:———

సత్రము. (సత్రము కావలివారిరువురుందురు).

[ప్ర: పిచ్ఛిలుఁడు, వలాహకుఁడు.]

పిచ్ఛిల—వలాహకా! ఈరాత్రి కేశవాలయమున గంగావతరణ కథ కాలక్షేపమఁట నే వినలేదా? శోభనాచార్యులను భాగవతుఁడు మాళవమునుండి వచ్చియున్నాఁడఁట. మిక్కిలి గొప్పవాఁడఁట ?

వలాహ—పిచ్ఛిలా! నేనటు వినలేదే మురభంజనోపాఖ్యానము కాలక్షేపము చేయుదురని వింటినే.

పిచ్ఛిలా—అదియెక్కడ ?

వలాహ—కేశవాలయమునందో లేక పద్మనాభదేవాలయమున నో చక్కఁగాఁ దెలియదు

[ప్ర: పథశ్రాంతియైన పంచాపకేశుఁడను నధికారి-చంటిబిడ్డతో నతనిభార్య కుముదాంబ-జలంధరుఁ డను సేవకుఁడు.]

అందఱు—(సత్రమున నాయాసమున వచ్చి కూరుచుండుదురు).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! మీరెవరు ?

పంచా—ఇదిసత్రమేకదా ?

పిచ్ఛిల—ఆహా! ధర్మసత్రమే. మీరెక్కడనుండి వచ్చినారు? ఎక్కడకుఁ బోవు చున్నారు ?

పంచా—అయ్యా మాది బహుదూరదేశము. దక్షిణ మధురవైపున నుండువారము. యాత్రకై వచ్చియున్నారము.

పిచ్చిల—సంతోషము. ఆప్రక్కన రెండుగదులున్నవి. అక్కడ మీవస్తువులుంచుకొనుడు.

(బిడ్డ యేడ్చును.)

పంచా—అయ్యా! ఇక్కడ బిడ్డకుఁ బాలెక్కడనైనఁ జిక్కునా?

పిచ్చిల—అయ్యా! ఈనాఁ డామాటాడకుము.

పంచా—అదియేమి! ఈయూరఁబాలు దొరకవా?

పిచ్చిల—తృణజలసమృద్ధి గలిగి యమోఘ గోధనముచే రాజిల్లుచున్న యీరాజ్యమున బాలకేమి తక్కువ? ఈసత్రముననే బాటసారుల యుపయోగముకొఱకు నిత్య పిదుకుటావులుగలవు.

పంచా—అట్లయిన పాలు లేవంటివేల?

పిచ్చిల—పాలు లేవని యెవరుచెప్పిరి? ఈనాఁడు పాలీఁబడవనియంటిని.

పంచా—అదియేమి?

పిచ్చిల—ఈనాఁ డేకాదశియనుట తెలియదా?

పంచా—ఏకాదశియైన?

పిచ్చిల—అట్లడిగెద వేమి? చిన్నబిడ్డలు మొదలుకొని యేకాదశి నిరాహారమే చేయవలెఁ

పంచా—ఇదియేమి యసాధ్యమే? ప్రణతార్తిహరా! యీవస్తువులన్నియు నాగది నుంచి యూరిలోనికిఁబోయి యెందైన నిన్ని పాలు తీసుకొనిరమ్ము.

ప్రణత—చిత్తము. (అని పిచ్చిలునితో) అయ్యా! వీరు మధురలో న్యాయాధిక పంచాపకేశ శాస్త్రియని పేరు. గొప్పయింటివారము. భార్యతో బిడ్డతో వచ్చి న్నారు. నెలకు రెండువేల నిష్కములు వేతనము. ఎక్కడనైన నిన్ని పాలు తెప్పి యిమ్ము రొక్కము కావలసియున్న నిచ్చెదను.

పిచ్చి—నీకేమి పిచ్చిపట్టెను. సర్వజనులు నేకాదశి చేయవలయునని రాజాజ్ఞ యున్నది రాజునాజ్ఞ యట్లుండఁగా దైవమునాజ్ఞయు మాకట్టిదియేయగు. రొక్కమిచ్చినను నేమిచ్చినను పాలేకాదు వంటకుఁ బదార్థములైనను నేఁ చిక్కవు.

(బాలుఁడేడ్చును)

పంచా—ఏడువకు నాయనా! యేడువకు సప్తఋషీ! సప్తఋషీ (అనియూఱడించి) (పిచ్చిలునితో) ఇదియేమన్యాయమయ్యా! యీయూరిలో బిడ్డకుఁ బాలివ్వర బిడ్డలు చచ్చిపోవరా?

పిచ్చిల—అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! ఇంతేనా మీ ధర్మశ్రవణము. ఒకనాఁటి కూ లేమికే మృతిజెందఁగలరా! మృతిజెందెఁబో యేకాదశీమరణము. అదిలంభించుట్లకు పుణ్యముండవలయును.

పంచా—ఛీ! యేమిమాటాడెదవు. ఆమాటనకుము ప్రణతార్తిహరా! లెమ్ము పోయి రమ్ము. కావలసిన పదార్థములన్నియుఁ దీసుకొనిరమ్ము వంటచేసికొందము.

పిచ్ఛిల—నీకుచెప్పువాఁడేమి బుద్ధిలేనివాఁడా? ఒక్కపదార్థమును నీయూరిలో నీనాఁడు దొరకదు. కొంచెము నాలుగుగడియలు ప్రాణము బిగఁబట్టుకొనుఁడు. తెల్లవాఱియు వాఱకముందే యమూల్యభక్ష్యములతో వంటకాఁగలదు. మీరువలదన్నను విడువక పిలుచుకొనిపోయి యారగింపఁ బెట్టెదరు. ఒక్కనాఁటికే ప్రాణము పోవునా?

పంచా—అయ్యా! ఈయుపదేశము నిన్నేమియు నడుగలేము. పోవరా! ప్రణతార్తిహరా! (ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్ర.)

పంచా—అయ్యా! ఆమూల వంటచేసుకొనవచ్చునా?

పిచ్ఛిల—నీగదులలోనే వంటశాలగలదు. పండుకొనుఁడు. రాత్రి కేశవాలయమున నద్భుతరీతిగా హరికథ జరుగఁగలదు. మహానందమున జాగరమొనర్పవచ్చును. తెల్లవాఱకముందే మీరు వంటచేసుకొన నెంచిన సర్వపదార్థముల నిచ్చెదము. సంతర్పణకువచ్చితిరా యింకనుమేలే?

పంచా—అయ్యా! ఇంకఁజాలును. మాకు మీయేకాదశియేవలదు. మీపదార్థములును వలదు. మీపుణ్యమును వలదు. మీయుపచారమును వలదు.

పిచ్ఛిల—అయిన మీయిష్టము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహారుఁడు]

ప్రణ—అయ్యా! ఇదిపాడూరు. అంగళ్లలోఁ గావలసిన పదార్థములున్నవి. ఈనాఁ డేకాదశియని క్రయమున కీయరు. గొల్లవాండ్రు పాలు కుండలకు నించియున్నారు. లొక్కమునకైన, నుపకారమునకైన నుప్పు తెల్లవాఱుటపఱకు నివ్వరు. వీరలనేమి పుణ్యాత్ములనవలయునో, పాపాత్ములనవలయునో, తెలియదు.

పంచా—అయ్యా! మీయూరివాండ్రు బహుపుణ్యాత్ములుగా నున్నట్టున్నారే? మీరాజెవఁడు?

పిచ్ఛిల—మాయూరు విదిశారాజ్యమునకుఁ జేరియున్నది. అధిక ధర్మాత్ముఁడై సముదంచిత దైవభక్తిపరుఁడై యలఘులీల నేకాదశీవ్రతము పాలింపుచు మమ్మెల్లరఁ గృతార్థులఁ జేయుచున్న రుక్మాంగదుఁడు మాకధీశుఁడు.

పంచా—(స్వ) సరియే! మంచియధీశుఁడే! (ప్ర) ప్రణతార్తిహరా! అక్కడ సరస్సున్నట్టున్నది. పోయి స్నానమొనర్చి యొకకడవతో నీరుగొనిరమ్ము.

(ప్రణతార్తిహర నిష్క్రమించును).

కుముదా! యీబాలుని నెత్తికొనిపోయి యాడింపుము. మనయొద్దయున్న పాలపొడినైన నింత కాఁచి పాలుగానొనర్పుము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహరుఁడు.]

ప్రణ—ఏమన్యాయముకొంప! ఆసరస్సునొద్ద నొకకావలివాఁడున్నాఁడు. క ముంచి తేనీయఁడు. కావలసినన్ని నీళ్లు తీసుకొని గట్టున స్నానము మాత్రము వినియోగముచేసి పోవలయుఁగాని కడవలో నీరుముంచుకొని పోనివ్వనని నిర్బ పెట్టుచున్నాఁడు.

పంచా—(పిచ్ఛిలునితో) ఇదేమన్యాయమయ్యా! మీయూరిలో నీరు తీసుకొనని రఁట?

పిచ్ఛిల—ఎన్నిమాఱులు చెప్పవలయునయ్యా! ఒక్కటే కథగదా? ఏకాదశినాఁ పగటివేళ నీకు నీరెందులకయ్యా? తెల్లవాఱఁ జేయవలసినవంటకు రాత్రిజా పొద్దుమీఱిన పిదపఁ గావలసిన నన్నినీళ్లు తెచ్చుకొనవచ్చును. అభ్యంతరముండ కావలసియున్న నాచమనమునకని చిన్న పంచపాత్రతో నీరు తెచ్చుకొనవచ్చును.

పంచా—ఆచిన్న పంచపాత్రనైన నీరుతేరా! ప్రణతార్తిహరా! కొంచెము కాఁ కొందము.

పిచ్ఛిల—ఎట్లు కాఁచుకొందురు?

పంచా—ఏల? కాఁచు కొనుటకుఁ గట్టెలైనఁ జిక్కవా?

పిచ్ఛిల—ఈనాఁ డర్ధరాత్రియైన పిదప నే యంగళ్లలోఁ గట్టెలైనఁ జిక్కుట.

పంచా—ఏమయ్యా! యీసత్రములో కొండవేసినట్లు వేసియున్నారే వంటచెఱకుఁ అవి రెండివ్వరాదా?

పిచ్ఛిల—అర్ధరాత్రము మీఱుటవఱకు వాని నిచ్చుటకు మాకాజ్ఞలేదు.

కుముద—నాథా! బాలుని యేన్ను నిలుపుటకు సాధ్యమేలేదు. ఈపాడుకొంప నేల? ఎంతశ్రమమైనఁగాని బండిగట్టుకొని ముందూరికైనను బోవుదము.

పిచ్ఛిల—కావచ్చును. అయిన నీనిర్బంధములు తప్పవలయునన్నఁ దూర్పు ము యామడలు, పశ్చిమమున ముప్పదియామడలు, ఉత్తరమున నిరువదిరెండామడ మాత్రము పోవలసియుండును. అంతవఱకు విదిశానాథుని రాజ్యమే.

పంచా—హా! దైవమా! దేవీ! ఇంకేమిచేయవలయు. బలవన్మనుస్నానము వినియోగించుదుముగదా? అట్లనే యిదియు బలవంతపు టేకాదశీ వ్రతమనుకొంద

(లోపల భేరీధ్వని).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! తప్పదు లెండు. స్నానభేరి మ్రోయుచున్నది. ఏటికిఁబోయి స నముచేసి వత్తము. (నిష్క్రమింతురు).

—: ప్రథమాఙ్కము సమాప్తము. :—

——:o:——

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

——:0:——

ద్వితీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

——0——

సంయమపురి.

ప్ర: యముఁడు. వైద్యనాథుఁడనుగంధర్వుఁడును. (చదరంగమాడుచు)

వైద్య—ఓడితినింకఁజాలును. ధర్మరాజా! ఇప్పుడిప్పుడుకదా కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నీకవకాశముదొరకుట. ఇంతకుఁ బూర్వమీయాటలకై యొక్కింతైన నీకుఁ గాలముండదే? ఇట్లుండియు నింత స్వల్పకాలమున నెట్టిశక్తి యార్జించితివి!

యమ—వైద్యనాథా! ఇంతులకింత ప్రశంసవలయునా! నీ పాండిత్యము నెదుట నా ప్రతిభ యెంత? చూచితివా! ఇన్ని దినములు నాకుఁ బొద్దుచాలదేయని యేకరుచుంటి. ఇప్పుడు పొద్దుపోవదేయని వేసరుచున్నాను.

వైద్య—ఏమి! ఒక్కరైన నీపట్టికి రారా యిప్పుడు?

యమ—ఎప్పుడో యొకప్పుడు వచ్చుచుందురు గాని, నాకవకాశముగలుగుటయే మెండు.

వైద్య—అయిన నాకింక సెలవా? మరల నెప్పుడు రావలయు.

యమ—పొద్దంతయు నీ విందేయున్న సంతసింతును.

వైద్య—ధర్మరాజా! అవశ్య మాడవచ్చును కాని, నాకెందుక పనియుండుటంజేసి విధిలేకయున్నది.

యమ—చాలదినములయ్యె నీమిత్రుఁడగు చిత్రకేతుని పాటవినక. అతని నింత పంపఁగలవా?

వైద్య—చెప్పఁగలను కాని వచ్చునను నమ్మకము మాత్రము నాకుఁ గలుగదు. దినమును, రుక్మాంగదు నేకాదశీ ప్రభావమున, భూమిని నిలిచిన ప్రాణులు వైకుంఠలోకమున కరుగునప్పుడు గంధర్వులు-కిన్నరులు-కింపురుషులు పాడుచు, నప్సర స్త్రీ లాడుచు, దేవదుందుభి ధ్వాన మొనర్పవలయునని తప్పని పద్ధతిగానున్నది. కావున నిందఱు గంధర్వులుండియు నొక్కరికైన రెండు గడియలైన నవకాశ మొదవకున్నది. ఎందైనఁబోయి వేడుకగాఁ గాలము గడపవలయునని కూర్చుండిరా వెంటనే సేవకులు పిలువవత్తురు.

యమ—అట్లనా! ఇదియే మసాధ్య ప్రక్రియగానున్నది. పోనీ! దేవేంద్రుఁ డప్పుడప్పుడు నడపుచుండిన యప్సరోవధూమణుల నాట్యములకు నన్నుఁ బిలిపించుచుండె. నాకనకాశ మేమాత్రమును జాలక యొక్కనాఁడైనఁ బోవఁజాలకుంటి. ఇప్పుడెంతయో యవకాశము గలదుగదా? పోవలయుననన్న, నాట్యములే లేకుండ నయ్యె. ఒక్కమాట నీవెట్లయినఁ జేసి దేవనాథునికిఁ జెప్పి రెండుగడియ లెవ్వరినైన నచ్చరులఁ బంపమనఁగలవా? కావలసియున్న లేఖవ్రాసియిత్తును.

వైద్య—ఎట్లయిన విశ్వప్రత్న మొనరించి యెవరినైన గంధర్వుని బంపఁగలను గాని, యచ్చరుల మాట విడచిపెట్టుము. గంధర్వులసంఖ్య మిక్కిలియగుటచే నది యెట్లయిన సాధ్యమగు. అచ్చరలన్ననో యల్పసంఖ్యాకులు క్షణక్షణమును వారికిఁ బిలుపుదగిలి యొక్కరికైన నవకాశములేమిచే నెంతయుఁ బరితపించుచున్నారు. వారిలోననే వారొక్కరికొక్కరు మాటలాడవలయునన్న, నాజీవవైకుంఠ ప్రయాణోత్సవకాలమునఁ గాక, వేఱుకాలమున వారి యునికిపట్టుల నవకాశమే లేదు. తమ్ము ననిమేషలుగా నిద్రలేకుండ బ్రహ్మ సృజించినందులకు వారు పడుసంకటమింతయని చెప్పఁజాలను. మఱచితి నిన్న బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెదనని చెప్పియుంటివే? అందలి విశేషము లేమియుఁ జెప్పవైతివి.

యమ—నేఁ బోవలయునని వెడలి యొక్కింత దూరముపోవఁగా దేవగురుఁడగు బృహస్పతి దర్శనము నాకులభించె. అతనితో ధర్మశాస్త్ర విచారమునకుఁ బూనుకొని సంభాషించుచుండఁ బ్రొద్దుపోయినందున విరించి దర్శనము కాలేదు. రేపు మఱల పోవలయునని యున్నాను.

వైద్య—శమనా! నిరంతరము జీవవిచారమున నున్న నీకు నిపుడించుకైన పనిలేకుండుట విచారమునకుఁ గారణముగా నున్నదా లేక సంతసమునకుఁ గారణముగానున్నదా?

సీ. అసిపత్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగలేదె
విలపింపఁ గన్యకావిక్రయులను
దారుయంత్రములనంతటఁ ద్రిప్పఁగాలేదె
దారుణక్రియ గురుతల్పగులను
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁగొట్టఁగలేదె
పాడిదప్పినధరాపాలకులను
గాలసూత్రములందు గడియనొంపఁగలేదె
ఘనశక్తి విశ్వాసఘాతకులను

తే. గీ. వహ్నికుండములంబడవైవలేదె
తల్లడంబందఁగా గృహదాహకులను
బెబ్బులులచేతఁబడిఁగఱపింపలేదె
గరళమన్నములోనిడుకష్టమతుల.

యమ—గంధర్వోత్తమా! నీతో నిదివఱకే చెప్పియుండలేదా? మొదట కొన్ని దినములుమాత్ర మీపనిలేనియునికి మహావిచారమునకుఁ గారణమయ్యె. ఎందఱు జీవులనో, యెన్ని నరకములనో, చెప్పరానిబాధల వారి పాపానుగుణముగాఁ బెట్టుచుండిన నాకు నేమియుఁబనిలేక యూరక నీఁగలఁదోలుకొనుచుఁ గూర్చుండియుండవలయునన్నఁ బెన్నిధానము పోయినట్లు చింతకుఁ గారణముగానుండె. తర్వాతఁ గొన్ని దినములకు నాకార్యహీనత యెనలేని సంతోష మొదవించునట్లయ్యె. నే నదివఱకొనర్చుచుండిన హింసాకార్యముల నేవగించుట కాస్పదయయ్యె. అభ్యాసవశమున నేదియు నిట్లేగదా?

వైద్య—సందేహ మేమి?

యమ—అదిగాక యిన్ని దినములు బ్రహ్మదర్శనముగాని, దిక్పాలమిత్రదర్శనముగాని, నాకులభింపవలయునన్నఁ గష్టసాధ్యముగానుండె. ఇప్పుడెన్నిమాఱులు దర్శనము చేసికొనవలయునన్నను నెంతకాలము సంభాషణచేఁ గడుపవలయునన్నను, నభ్యంతరములేదు. ఇది మిక్కిలి మోదకారిగదా!

అనుబంధము 1.

వైద్య—ఔను.

యమ—కానిమ్ము. పొమ్ము. రేపు మఱలఁ గలియుదము. (నిష్క్రాంతి.)

ద్వితీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

---:o:---

ఇంద్రపురిలో

[ప్ర. రంభ-మేనక-తిలోత్తమ-హారిణి-మోహిని-ఊర్వశి హేమ-వరూధిని.]

రంభ—ఊర్వశీ! నిన్న సురగురుఁడు రచించి ప్రకటించియున్న గీతమిదివఱకు మేము విన్నదానికంటె మిక్కిలి మనోహరముగా నుండలేదా? అది నేర్చుకొనుటకే మిక్కిలి కష్టముగానున్నదే. నాకింకను బట్టువడలేదు. నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఊర్వశి—నేనో యొకవిధముగ గ్రహించియున్నాను గాని యింకను నామార్గము ఋజుమార్గముగా నుండినట్లు కనపడలేదు.

రంభ—ఏదీ! ఇంతాలకింతము.

ఊర్వ—(ప్రయత్నము చేసి) లేదే! ఇంకను క్రమముగా రాలేదు. రేపటికి నేర్వ వచ్చును.

హేమ—అక్కలారా! మన మోహిని యప్పుడే గుఱుతించినట్లున్నది. నేఁడుదయము ననే మనోహరముగఁ బాడుచువచ్చె.

రంభ—అట్లనా? అట్లయిన నీమోహిని సమర్థురాలే. ఏదీ మోహినీ! నీకా సురగురు గీతము పట్టుపడియున్న నింత విందము.

మోహి—నాకు నింకను జక్కఁగఁ బట్టువడలేదు.

హేమ—నేఁడుదయమున నన్నట్టు కానిమ్ము చాలును.

మోహి— అనుబంధము 2.

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

ఊర్వ—సెబాసు. మోహినీ! నీవు గాన విద్యావిశారద వయ్యెదవు. ఇన్ని దినముల నుండి విద్యావిశారదలని ఖ్యాతిగన్న మాకెవ్వరికిఁగాని రానిమాదిరి నీ వచిరకాలము ననే గ్రహించితివి. ఏదీ! ఇంకొకసారి పాడుము.

మోహి—(పాడును).

హేమ—ఊర్వశీ! ఇదియే యెంతో యందముగానున్నదిగదా? నిన్న రాత్రిఁ గచుఁడు రచియించిన గీతము దీనికంటె శ్లాఘ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

ఊర్వ—ఏది! వినలేదే.

హేమ—మోహినీ! దానినింత విందము చెప్పుము.

ఊర్వ—నిన్నరాత్రి యతఁడు రచించియు రచింపకముందే యీమోహిని గ్రహించెనా? అట్లయిన నీకఁ గొన్నినాళ్లలో రంభనుగాని, మేనకనుగాని, నన్నుగాని, తిలోత్తమనుగాని పాటించువారే లేకపోవుదురుగదా? (అని చిఱునవ్వునవ్వును)

మోహి—అక్కా! సముద్రములయెదుటఁ గాలువలన్నట్లు సముచిత ఖ్యాతిసమేతలగు మీయెదుట నేనొక పదార్థమా?

ఊర్వ—మోహినీ! నేను వేడుకకుఁ బ్రశంసాపూర్వకముగ మాటలాడితిఁగాక, యసూయచే నన్నదానను గాను ఏదీ! కమ్మగీత మింత వినిపింపుము.

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున దేవసేవకుఁడు]

దేవసేవ—రంభాదులారా! మీరందఱిందుఁ జేరియున్నారా? ఇదియేమన్యాయము. అదె వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవు జీవాత్మలు నిలిచియున్నారు. వెడలిరండు.

రంభ—ప్రారంభమాయెనా! హరిణీ! నీవుపొమ్ము, ఒక్కింతసేపు.

హరిణి—(స్వ) గానము వినుటకు లేదే ఈపాడు జీవాత్మ లెక్కడనుండి వచ్చిరి.

దేవసేవక—వెడలివచ్చెదరా—దేవేంద్రునితోఁ జెప్పవలయునా?

హరిణి—అయ్యా! వచ్చితిని. కోపగింపవలదు. (దేవసేవకునితో నిష్క్రా.)

ఊర్వ—ఏదీ! మోహిని. కమ్మగీతము.

మోహి— అనుబంధము 3 (పల్లవిమాత్రము పాడును).

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఇంక లెండు. ఇక్కడ నేల కూర్చుండితిరి. దక్షిణ వైపుననుండి జీవాత్మల యుత్సవము వెడలినది. వైకుంఠము వఱకు విడిచి రండు. లెండు, లెండు.

రంభ—వరూధినీ! నీవుపొమ్ము.

వరూ—అక్కలారా! ఎన్నాళ్లో యీగ్రహచారము మనకు.

(2వ సేవకునితో నిష్క్రమించును).

ఊర్వ—మోహినీ! ఈకమ్మగీతము బహుమనోహరముగానున్నది. ముగింపుము.

మోహి— అనుబంధము 3 (ఒక చరణముపాడును.)

[పునః ప్రవేశము 3వ సేవకుఁడు.]

3వ సేవ—లెండు. పడమట వైపువారు వచ్చుచున్నారు. ఇక్కడఁ గూర్చుండిన జరుగదు.

హేమ—నేను పోయివత్తును. (దేవసేవకునితో నిష్క్రా)

మోహి—ఇంకమనము వెడలవలయు.

రంభ—దినదినము నిద్రేగోడయ్యానే మనకు. ఇదివఱకప్సరసలన్న వారినాట్యముతో నెన్నఁడో యొకనాఁడు పనిపడుట. ఇప్పుడు తెల్లవాఱినదిమొదలు విరామము లేకుండ పనియున్నదే? ఎన్నిదినము లిట్లుండఁగలను.

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిద్రేగతియే యుండఁగలదు.

తిలో—నాకఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చునఱకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చుననియే తోఁచుచున్నది. అతని జీవమును వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మనయప్సరల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంభ—ఇదేటిమాట! రుక్మాంగదుడు పోయినంతనే యతఁడిన్ని దినములు బహుప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లుడఁగు. ఇంక మనకు కొనవఱకునింతే.

[ప్ర: 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు.

రంభ—ఆహా! యేమివిధి.

మోహిని—నేఁబోయెద.

మేనక—మోహినీ! వలదు. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

తిలో—ఔను మోహినీ! పాడుము

4వ దేవసేవ—మంచిమాటాయె. మీపాటలు-మీవేడుకలు-మీవినోదములు మీరు లేకున్న నక్కడఁ పనులెట్లు జరుగవలయు. అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

తిలో—పడియుండని యొకగడియ?

4వ దేవసేవ—ఆగడియలో ఇంకెందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు. లెండు.

తిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను. నేఁబోయెద. మీరువినుఁడు.

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఎమిరా! ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే. అక్కడ నుత్తరవైపున గంధర్వాదులెల్ల నిరీక్షించి—.

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను. వీరలు తెలివిలేక పాటలు పాడుకొనుచున్నారు. తిలోత్తమా! రమ్ము.

(తిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును).

రంభ—ఇంకనొక క్షణములో మనవంతు రాఁగలదు. మోహినీ! కానిమ్ము.

మోహిని— అనిబంధము 3 పాడును.

4వ దేవసేవ—బళీ! బళీ! (అని మెచ్చును).

మోహి—ఇంకమనము వెడలవలయు.

రంభ—దినదినము నిదేగోడయ్యానే మనకు. ఇదివఱకప్సరసలన్న వారినాట్యముతో నెన్నఁడో యొకనాఁడు పనిపడుట. ఇప్పుడు తెల్లవాఱినది మొదలు విరామము లేకుండ పనియున్నదే? ఎన్ని దినము లిట్లుండఁగలుగు.

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిదేగతియే యుండఁగలదు.

తిలో—నాకుఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చుఁఱకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చుననియే తోఁచుచున్నది. అతని జీవమును వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మనయప్సరల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంభ—ఇదేటిమాట! రుక్మాంగదుడు పోయినంతనే యతఁడిన్ని దినములు బహుప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లడఁగు. ఇంక మనకు కొనవఱకునింతే.

[ప్ర: 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు.

రంభ—ఆహా! యేమివిధి.

మోహిని—నేఁబోరెద.

మేనక—మోహినీ! వలదు. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

తిలో—ఔను మోహినీ! పాడుము

4వ దేవసేవ—మంచిమాటాయె. మీపాటలు-మీ వేడుకలు-మీ వినోదములు మీరు లేకున్న నక్కడఁ పను లెట్లు జరుగవలయు. అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

తిలో—పడియుండని యొకగడియ?

4వ దేవసేవ—ఆగడియలో ఇంకెందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు. లెండు.

తిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను. నేఁబోయెద. మీరువినుఁడు.

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఏమిరా! ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే. అక్కడ నుత్తరవైపున గంధర్వాదులెల్ల నిరీక్షించి—.

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను. వీరలు తెలివిలేక పాటలు పాడుకొనుచున్నారు. తిలోత్తమా! రమ్ము.

(తిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును).

రంభ—ఇంకనొక క్షణములో మనవంతు రాఁగలదు. మోహినీ! కానిమ్ము.

మోహిని— అనిబంధము 3 పాడును.

4వ దేవసేవ—బళీ! బళీ! (అని మెచ్చును).

ద్వితీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

—o—

బ్రహ్మ సభ.

[ప్ర: బ్రహ్మ-సరస్వతి-ఋషులు-సనకుఁడు-సనందుఁడు-యముఁడు-నారదుఁడు.]

అనుబంధము ౮.

బ్రహ్మ—ధర్మరాజా! మఱేమి వచ్చియుంటివి? నావలనఁ గాఁదగినకార్య మేమైన నున్నదియా?

యమ—ధాతా! నిను దర్శించుకొనుటకంటె నాకుఁగార్యమేమి? విరామములేక పగలును రాత్రియు జీవవిచారమువలన నున్నకాలమున నిన్ను దర్శింపవలయునన్నఁ దీఱిక యొదవుటయే దుర్లభముగానుండె. ఇప్పుడన్నసో యెడలేని విరామము నాకు లభించియుండుట మున్ననే విన్నవించితిఁగదా?

చ: ఒదవినకార్యభారమున నుజ్జ్వలజీవవిచార మెప్పుడున్
వదలకచేసి బాధ లనివార్యముగా నిడుచున్నవానికిన్
ఇదెయవకాశమిప్పుడురహించె భవాదృశులైనవారిస
త్పదములగొల్వవచ్చుటకు భాగ్యముగాదెసరోజసంభవా.

నినుబోలు గొప్పవారి సందర్శనమునకుఁ బుణ్య సంవాదనమునకు నాకిప్పుడింత యా స్పదము కలిగియున్నది.

బ్రహ్మ—సంతోషము. ధర్మరాజా! నీకిప్పుడు పనియేలేకున్నదిగదా?

యమ—బొత్తిగా లేకున్నదని చెప్పుటకులేదు. ఇన్నాళ్లుండిన పనిలో శతాంశమైనలేదు.

బ్రహ్మ—ఇదియంతయు రుక్మాంగదు హరివాసర వ్రతాచరణ మహాత్మ్యమేగదా?

యమ—అన్నిటికిని నీవేకదా కర్తవు? నీవువ్రాసియుక వ్రతాచరణమున జీవులకెల్ల వైకుంఠగమనము లభించియుండునా?

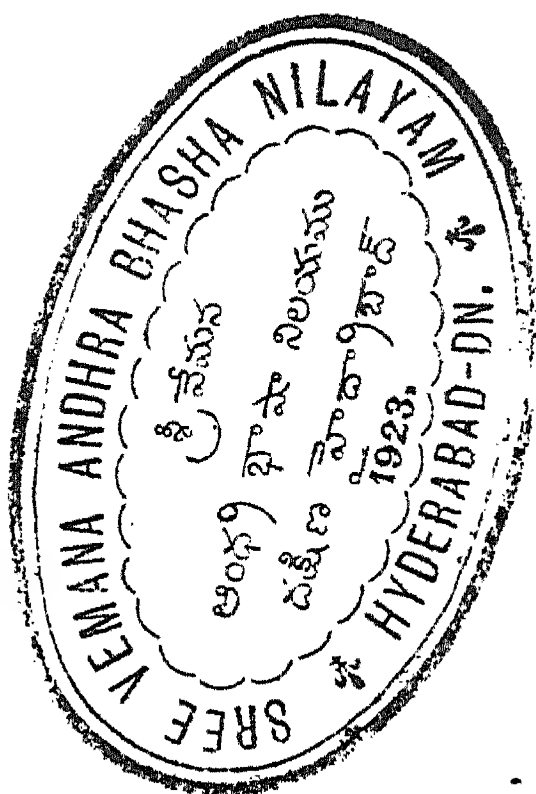
బ్రహ్మ—ఐనశమనా! ఈ కార్యలోపమువలన నీకేమైన మనసునకుఁ గొదవగానున్నదా?

యమ—అయ్యో! కమలాసనా! అట్లైన్నటికైన నుండునా? కార్యమువలన వేసట గొనక చేయుచునే యుంటి. కార్యము లేకున్న మఱియు మేలయ్యె. భగవత్కైంక

కర్యమునకుఁ దన్నామ స్మరణకు నినుబోలు విజ్ఞుల సందర్శించుకొనుటకు నపూర్వ రీతిగా నాకు విరామ మొదవినందులకు మనసున సంతోషము వొడముఁగాక కొదవ జనించుటకుఁ గారణ మేమి?

సీ. సతతంబు సంగీత సాహిత్యవిద్యల
గారవించుటకవకాశ మబ్బె
నతిశయంబుగ మిత్రతతులతోడ వినోద
గోష్ఠి సేయుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తి నిండారమిముఁబోటి
పెద్దలదర్శింపవేళఁగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనల్
తమిదీఱసేయంగసమయమొదవె

తే. గీ. నరసిచూడంగరుక్మాంగదావనీశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన కొదవకుఁగారణంబె.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి సంతసించితిని.

యమ—నేనొకటి విన్నవించెద. నీమనసునకుఁ గొదవగలిగెనాయని నన్నడిగితివే యందునకుఁ గారణము మేమియని యడుగవచ్చునా?

బ్రహ్మ—మఱేమియు లేదు. జీవవిచారము లేక నరకములన్నియుఁ బాడుపడియుండినది చూచి నీకు సంతాపము కలిగినదని నే వినుటచే నామాట యడిగితి.

యమ—ఎట్టివారికైన జీవహింస చేయుటకు లేకపోయెనే-నరకములవారి బాధించుటకు లేకపోయెనే యని సంతాపము వొడముటకాస్పదమగునా? ఈమాట నీకెవ్వరు చెప్పిరి?

బ్రహ్మ—ఎవరో ప్రస్తాపవశమున వచించిరి.

నారద—కృతాంతా! నేనే చెప్పితిని. కొన్నినాళ్లకుముందు నేను నీలోకమునకు వచ్చి వినోద సంభాషణము జరుపుకాలమున నేకాదశీ వ్రత ప్రభావము ముచ్చటించుచు జీవులు పాపమొనరించినను దత్ప్రభావమున నా లోకమునకు రాకున్నారే యని విచారము జనించెడునని నీ వనియుండలేదా? అదియే వచించితి.

యమ—ఆమాటయా? నేనన్న వృత్తాంతమేమి నీవుచెప్పిన వృత్తాంతమేమి! చతురాననా! నేనన్నమాట యిది. జీవులు పాపమొనరించినను, నా పాపమునకుఁ దగిన శాంతివడయక యేకాదశీ వ్రత ప్రభావమున నాపాపముమాఱి పుణ్యముగలిగి వైకుంఠమునకుఁ బోవుచుండుట శోచనీయ విషయమనియు, దురాత్ములగువారికి నా వ్రతమును మాత్రము నమ్మి యితరవిషయములఁ బాపమొనరించినను బాధకము లేదనియు నెక్కడ తోఁచునోయని భీతికాస్పదముగా నున్నదనియు నేనాడితి. దానిననుసంధించి నీపుత్రుఁడగు నీ నారదుఁడు జీవవిచారము చేయమికి నేనేమో దుఃఖించునట్లు వచించియున్నాఁడు. అతని స్వభావమేకదా?

నారద—నాస్వభావమేమియుకాదు. నీదురాపమే? నీమనమున నేమనుకొంటివో కాని వెలికిమాత్రము జీవులకు నరకబాధలు పొసఁగుటకు లేదయ్యెనేయని నీవు దుఃఖించినట్లె నాకుఁదోఁచెను. ఉన్నమాటయే చెప్పితిని.

[ప్ర: ఒక ఋషి.]

ఋషి—కమలాసనా! విష్ణులోకమునుండి సేనానియగు విష్వక్సేనుఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

బ్రహ్మ—(లేచి) మనమందఱము పోయి పిలుచుకొని వత్తము. (ఋషులతోఁబోయి విష్వక్సేనునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును).

విష్వ—ధాతా! మీకెల్లరకుఁగుశలమా?

బ్రహ్మ—సేనానాయకా! అందఱికిని గుశలమే. నీవిందు విచ్చేయుట యా మహావిష్ణువే యనుగ్రహించినట్టులయ్యె. ఏదో ఘనకార్యముండవలయుఁగాక లేకున్న మహామహుఁడవగు నీవు వచ్చియుందువా? ఆనతిచ్చిన నదెట్టికార్యమైనను శిరసావహించి చేసెద.

విష్వ—కమలాసనా! ఘనకార్య మేమియులేదు. ఒకానొక పనికై నీతో నాలోచించి రమ్మని కమలానాథుఁడంపియుండ వచ్చియున్నాఁడను. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రత మాహాత్మ్యమున జీవులెల్ల వైకుంఠమునకే వచ్చుచుండుట నీ వెఱుఁగుదువుగదా? ఆ వైకుంఠము వైశాల్యమున లెక్కింప నలవిగాని విరివిగలిగియుండియు నిండుచు వచ్చియున్నది. మిద్దెలు మేడలెల్లఁ గ్రిక్కిఱిసియున్నవి. ఇంకఁ గొన్నినాళ్లు మాత్ర మీరీతిగనే జీవాత్మాగమనము జరుగుచుండెనా? చోటులేకుండెడు. కావున ముందునకు ముందే తగిన ప్రయత్నమును జేసి యాపట్టణము నింకెంత పెంచుటయో లేదా మఱియొక వైకుంఠమును గల్పించుటయో యీవిషయమున నిన్నడుగవచ్చితి.

బ్రహ్మ—సూత్రవతీనాథా! సంకల్ప మాత్రమున మాదృశులఁ గోట్లకొలఁది సృజింపఁగల యా వైకుంఠనాథునకు నిదియొక్క యోచనయా? నన్నింత పెద్దచేయు తలంపతనికిఁ గలిగెఁగాక.

అనుబంధము 6.

ఇందులకు యోచన యేకించుకుండైన నేచెప్పఁగలనా? ఆమహాత్ముఁడెట్లొనర్చుమని యాజ్ఞయిడిన నట్లొనర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

విష్వ—ధాతా! అందుకుఁగాదు. ఆమహాత్మునకు నెంత సామర్థ్య ముండినను సృష్టిక్రమమంతయు నీవలనే జరుగవలయునుగదా? కావున నీతో నాలోచించుటకు నన్నంపియున్నాఁడు. విశ్వకర్మ యెన్నియో గృహములు సౌధములు నావైకుంఠమునఁ గట్టియున్నాఁడు. ఎన్నికట్టినను జాలకున్నది. ఇప్పటికేమో చాలినంత ప్రదేశమున్నది నిక్కువమే? ఇంకఁ గొన్ని యేండ్లు మాత్రముపోయినఁ జోటుచిక్కదు. నూతనగృహనిర్మాణమునకు నెడముచాలదు.

బ్రహ్మ—క్షేత్రధరా! అయ్యాదివిష్ణు వేమొనరింప నాజ్ఞయిడిన నాకార్య మొనర్చుటకు సిద్ధముగానున్నాను.

విష్వ—ఇప్పటికిమాత్రము విశ్వకర్మవంటివాని మఱియొకని సృజింపుమనియు నికఁ గొన్ని యేండ్లకే వైకుంఠాంతర నిర్మాణ మవశ్యముగా నుండుననియు శ్రీధరుఁడు వచింపు మనినాఁడు.

బ్రహ్మ—భాగ్యము. మదినుంచుకొనెద.

యమ—అబ్జగర్భ! ఇది చిత్రముగదా! నాలోకమెల్ల నివసించువారులేక పాడు వడుటకుఁ గారణమయ్యె. అందో మఱియొక్క లోకము నిర్మింపవలసివచ్చె.

[ప్రవేశము: ఋషి.]

విధాతా! దేవలోకమునను న్న యప్సరస్త్రీలందఱు వచ్చియున్నారు.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి మేలయ్యె. మంచిసమయము. రాక రాక శ్రీధరప్రతినిధియగు నీ సేనాని వచ్చియున్నాఁడు. యముఁడును గార్యాంతరములేక యాసీనుఁడై యున్నాఁడు. రమ్మనుము వారి నాట్యమో గానమో జరిపింతుము.

(ఋషి నిష్క్రమించును)

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ-మొదలగువారు బ్రహ్మకు నమస్కరించి.]

అనుబంధము 7.

బ్రహ్మ—అచ్చరలారా! రండు. మీరొక్కరొక్కరు వచ్చుటకే కష్టముగనుండునే. ఉన్న యచ్చరలెల్ల నొక్కసారియే వచ్చియుండుట వింతయగుఁగదా?

మేనక—దేవా! ఒకవిన్నప మొనర్ప వచ్చియున్నారము. అనతిచ్చిన విన్నవింతుము.

బ్రహ్మ—ఏమది?

మేనక—స్వామీ! భూలోకమునుండి వైకుంఠమునకుఁ జేరుటకుఁగట్టి పోవు జీవాత్మల వెంట నప్సరో నాట్యముండవలయునని నీవే విధించితివో యింకెవ్వరు విధించిరో తెలియదు కాని యావిధమును మేమిప్పుడు కంటగించుచున్నాము. పగలును రాత్రియు విరామము లేక మాకెల్ల నాట్యకార్యమే యేర్పడినది. మేము మితసంఖ్యావారమే కదా యుండుట? ఆసంఖ్య యెంతమాత్రమును జాలకయున్నది. కావున మావిన్నప మింతయే. వారివెంట నుత్సవమునకుఁ బోవుటకు మాయవశ్యకత తప్పించితివా బ్రతుకు కొందుము. ఒండేని యింకను నెక్కువ సంఖ్య యప్సరలనైనను సృజించి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము. ఈ రెండింటిలో నొక్కటి యొనర్పకుంటివా మాకు బ్రతుకులేదు. మేము నిర్జరులమే యమరులమే నిక్కము. ఐన నింత యలవిలేని వ్యాయామము మాకుఁ గలిగియున్న మానిర్జరత్వమును, మాయమరత్వమును, మాకు లేకుండిన మేలని యనిపించుచున్నవి. అనుగ్రహించి మము రక్షింపుము.

బ్రహ్మ—అచ్చలారా! కూర్చుండుఁడు.

రంభ—అయ్యో! విధాతా! మేమెక్కడ కూర్చుండఁగలము.

అనుబంధము 8.

ఈ యింత సేపటికే మేములేనందున జీవవైకుంఠ యాత్రోత్సవమున కల్లోల కల్లోలమై యుండును. ఎందఱు దేవసేవకులో మాకొఱకు వెదకుచుందురు. మేము నితరాప్సరసులవేఁడికొని కొంతకాలము మాత్ర మవకాశము వడసి వచ్చితిమి. మాకేమి యాజ్ఞ యొసంగెదవు.

బ్రహ్మ—వనితామణులారా! మీరు మిక్కిలి శ్రమగలుగుట నేనొప్పుకొందును. ఐన నిందున నాయత్నమేమియు లేకయున్నది. వైకుంఠమునకుఁ బోవువారికి మీ నాట్యము తప్పక యుండవలయుననుట నే రచించిన విధానముకాదు. ఆదినుండి వేదములతోఁగూడ నుద్భవించిన విధానముగానున్నది. అది మార్చుటకు నెప్పటికిని సాధ్యముకాదు.

అనుబంధము 9.

ఇంక నూతనాప్సరో నిర్మాణమునకా! అది నాకు సాధ్యమా? మీ జననమన్న నెట్టి యసాధ్య కార్యమువలన లభించినది. దేవాసురుల యుద్ధ మెపంబున నెల్ల దేవతలు నెల్లరాక్షసులుఁజేరి యేకమై మంధరమును మోసితెచ్చి విశ్వప్రయత్న మొనరించుచు శ్రీహరికిఁ గూర్మావతారము కలుగునట్టుచేసి యసాధ్య ప్రక్రియగా క్షీరసాగర మథనముఁ గావించి యింత ప్రయత్న మొనరించినఁగదా మీ జననము గలిగె? ఇప్పుడింకెట్లు చేయవలయు. ఈ రెండును నాచేతఁగాని పనులే.

ఊర్వశి—అయిన మాభాగ్య మింతయేకదా ? సంకల్ప మాత్రమున జగత్సృష్టి మొనర్ప గలిగి నీవే మా కష్టములకుఁ బ్రతిక్రియ కావింపఁజాలవన్న మా దురదృష్ట విశేషమే కదా ? ఇంకెవ్వరిని వేఁడుకొనఁగలము.

బ్రహ్మ—తరుణీమణులారా ? విధి విధానమున నన్ని కార్యములు జరుగనే వలయుఁ గదా ? దాని కెవరేమి చేయఁగలరు. మీకష్టము నిరంతము నుండఁగలదా? కాలము నిరీక్షించి యుండుఁడు. మీకష్టముల కంత్యము కానేవలయు. ఏవిధానము గాని యెల్లకాలము నొకేరీతిగా నుండదు. పోనిండు. యోచింపకుఁడు. నాపై ననుగ్రహమున నిదే విష్ణుసేనాని యీనాఁడు విచ్చేసియున్నాఁడు. శమనుఁడును గార్యాంతర ప్రసక్తి లేమి ననుఁజూడ నరుదెంచి యున్నాఁడు. మీరును యాచింపకయే వచ్చియున్నారు. ఏదీ మా వీనులకు విందు నాట్యముతోఁగూడ గానము నింత వినిపింపుఁడు.

ఊర్వ—దేవా ! మాకెల్లరకు నిరంతర గానమున రాసుగొంతును, నిరంతర నాట్యమునఁ జచ్చుకాళ్లును లభించియున్నవి. ఐనను మహాత్ముఁడవగు నీ వాజ్ఞయిడిన వలదనఁ జాలుదుమా ? శిరసావహించెదము.

అనుబంధము 10.

—: ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము :—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

———:o:———

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

———:o:———

రుక్మాంగదు నగరు.

[ప్ర: గర్భవతియగు రుక్మాంగదురాణి సంధ్యావళి పడకపై పండియుండ రుక్మాంగదుఁడు ప్రక్కనఁ గూర్చుండియుండును.]

రుక్మా—ఇప్పటికి నేధన్యుఁడ. ఈతన్వి యింత నిద్రించియున్నది. ఏమపాయము కలుగునోయని భీతిల్లియుంటిని. ఆపద్బాంధవుఁడగు వాసుదేవుని నమ్మి తదనుగ్రహమే యెల్లవేళలఁ గోరు భక్తులకు నేకీడుఁగలుగు నేని? అదిగో మెదలుచున్నది.

సంధ్యా—(మెల్లఁగ లేచి కూర్చుండి) నాథా! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

రుక్మా—దేవీ! కొంతసేపైనది. ఇప్పుఁడు కొంచము లఘువుగా నున్నదియా?

సంధ్యా—ఇప్పుడేమియు నున్నట్టులేదు. ఈ నిద్రవలన బాధయంతయుఁ దీసిపోయి నట్టున్నది.

రుక్మా—తరుణీ! భగవద్భక్తులమగు మనకు నెన్నటికిని జేటుగలుగదు. నేను మిక్కిలి బెగడుపడియుంటి. పూర్ణ గర్భభారము ధరించియున్న నీ వవశ్య కరణీయమగు చతుర్భుక్తి వర్జైకాదశీ వ్రతము నాచరించియుండుటచే నించుక యాయాసమునకుఁ గారణమయ్యె. వైద్యుని ప్రభావమున మొన్నటినుండి క్రమక్రమముగా నీకారోగ్య స్థితికున్ముఖమయ్యె. నేఁడు నిద్రయువచ్చె. ఇంకేమియు భీతియులేదు. తరుణీ! మొన్న నీవు మాటలాడిన మాటలు తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నాకన్నులకు నీరు వచ్చుచున్నది.

సంధ్యా—నాథా! నేను బ్రతుకుదునని నిక్కముగా నమ్మియుండలేదుకదా? కావున నాతీరున మాటలాడితి.

రుక్మా—రమణీ! సంతానములేక యన్ని దేవతలఁ గొలిచి తత్ప్రార్థన ఫలముగ నీవాపన్న సత్వవై యుండినందున నీడులేని సంతోషము వహించి నాకెన్నఁడు కుమారుఁడు కలుగునని మితిమీఱిన కాంక్ష నెదురు చూచుచున్న నాకు నీయాయాసము గాంచిన

లోకమే మునిఁగినట్లుండె. ఇప్పుడింత దైవానుగ్రహము గలిగినందున నాఁటకుఁ గారణమయ్యె. మనోహారిణీ! వింధ్యాద్రిలోనున్న మునులు వేల్పగు చంద్రమౌళీశ్వరునకు నయుత కుంభాభిషేక మొనర్చెదనని మ్రొక్కుకొంటిని. ఆమహాత్ము ప్రభావమువలననే నీకు నిరామయత కలుఁగఁగలదు. ఎక్కువగ మాటలాడిన నీకాయాసమవును. నేను పోయివత్తును మనకింత సమ్మదము గల్గించిన యీశ్వరు నుపాసింతము,

సీ. కదలిపాఱని తేరు వదలిపాఱని పేరు
జరుపఁగా మెఱుపఁగా నెఱుఁగరేని
సానవెట్టని యమ్మి మేనఁబుట్టిన సొమ్ము
పట్టఁగాఁ బెట్టఁగాఁ బుట్టరేని
కంతుగందపుఁబూఁత వింతచందపు మేఁత
పూయఁగా మేయఁగా డాయరేని
మింటఁబుట్టిన ధార తుంటఁగుట్టని చీర
తలయందు మొలయందుఁ దాల్పరేని

గీ. మెఱుపువిల్లు విలాసంబు నెఱపువిల్లు
గలుగ నుతికెక్కరేని నాకరము లెత్తి
మ్రొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ
గ్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

(నిష్క్రమించును).

:o:

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

---o---

అమరావతిలో మేనకయిల్లు.

[ప్ర: రంభ-మేనక-ఊర్వశి-తిలోత్తమ-హారిణి-హేమ-వరూథిని-మోహిని.]

ఊర్వశి—బ్రహ్మపైఁ బెట్టుకొనిన యాశనిల్లయు నిన్ననే తీఱెఁగదా? ఇంకేమి చేయుదము.

రంభ—ఏము చేయుటకు నేమియుఁ దోఁచకున్నది. ఆరుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మన బాధ యిట్లె యుండఁగలదని నే నెంచుచున్నాను.

ఊర్వశి—చచ్చినపిదపమాత్ర మతఁడు విత్తిన యీ వ్రతబీజము పెరిగి వృక్షముగాక నిలుచునా? ఎప్పటికి మన కిదేగతియని యెంచవలయును.

మేనక—అట్లేలగును. రుక్మాంగదుని యాజ్ఞకు భయపడి జనులు విధిలేక యీ వ్రతాచరణ మొనర్చుచున్నారు గాని, అతనిపిదప నెట్టి యాచరణముండఁజాలదని నే నమ్మెద.

తిలో*—నాకు నట్లె తోఁచుచున్నది. నిన్న బ్రహ్మను సందర్శించినపుడు రుక్మాంగదుఁ డింకను నెన్నిదినములు మనియుండఁగలఁడో యదియైన విచారింపక పోయితిమి. అదిగో! అప్పుడే జీవయాత్ర మొదలుపెట్టినది. దేవసేవకుఁడు పిలువవచ్చుచున్నాఁడు హారిణీ! నీవుపొమ్ము.

(హారిణి-నిష్క్రమించును).

ప్రవేశము: [హరిభజన మొనర్చుచు] నారదుఁడు.

(అందఱు నమస్కరించి పీఠమిత్తురు.)

మేనక—నారదా! నీయాగమనము మమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేసె. ఎక్కడకుఁ బోవుచు వచ్చితిరి? మాయెడ మీ కెంత యనుగ్రహము!

నారద—అప్సరోమణులారా! విమానారూఢుఁడనై యట్లె పోవుచుంటిని. మీ రెల్ల నీ మేడపైఁ జేరియుండ నాకచ్చెరువు జనించి వచ్చితి.

మేనక—అచ్చెరువేల?

నారద—మీరొకరొకరొక్కొక్క లోకమును స్వాధీనమునం దుంచుకొనుటకు సమర్థులు. తపోనాశన మొనరింప వలయుననన్న, నాకార్యమున మీ యహంపూర్విక యత్యద్భుతము. మీ రొకరితో నొకరు కలియువారుగారు. ఇట్లు కలసియుండటచ్చెరువే గదా ?

మేనక—ఆమాటకా ! మాకేమియు నొకరియెడ నొకరికి స్పర్థలేదు. అసూయయులేదు. నారదఋషీంద్రా ! బ్రహ్మసభలో మేము మొఱపెట్టుకొన్న కాలమున, నీవునుంటివే. ఈ రుక్మాంగదుఁడు మాకెక్కడ దాపురమాయెనో ? అతని యేకాదశీవ్రతము మాకు మారణ మంత్రముగానున్నది. బ్రహ్మయు మా బాధలఁ దీర్పఁదనచేఁగాదని యొప్పఁజెప్పె. ఋషిచంద్రమా! నీవును మాఱట బ్రహ్మయేయగుదువు. దీనికేమైనఁ బ్రతిక్రియదోఁచియున్న దయచేసి చెప్పరాదా ?

నార—వనితామణులారా! మీకు నేనేమి చెప్పఁగలను? నాసంగతియు సమీపమునకు వచ్చునట్లున్నది. ఈలోపల విష్ణుదూతలు జీవములనూరేగించుకొని పోవునపుడు గొప్పవారి జీవాత్మలకు గంధర్వులు చాలక నన్నును దుంబురుని బిలువ సమకట్టియున్నారు ఎట్లో యీవఱకుఁ దప్పించుకొని యున్నాము.

మేనక—అట్లయిన వనితామణులారా ! మనరూప ప్రభావమున నా రుక్మాంగదు నిర్జించి యీ యేకాదశీవ్రతము మాన్పింపవలయు. ఇదితప్ప నుపాయాంతరమెలేదు. నేనే పోయెదను.

ఊర్వశి—మేనకా ! నీకేటికింతశ్రమ ? నేఁబోయెదను.

తిలో—విశ్వామిత్రుఁడు మొదలగువారిఁబోలిన గొప్పవారైన మిమువంటివారికి శ్రమయివ్వవలయు. ఈ రుక్మాంగదునంత వానికి మీరేల? మేమెవ్వరైనఁ బోయెదము.

మోహిని—అక్కలారా ! నా విన్నప మొక్కటికలదు. మీరెల్ల జగత్ప్రసిద్ధిఁగాంచిన వారలు. రూపముననేమి, ప్రభావముననేమి, మిమ్ముఁ బ్రశంసింపనివారే కలుగరు. నేనన్ననో పేరుమాత్రము మోహినియని యున్నదిగాక, నా సమ్మోహన ప్రభావమెవ్వరు వినియుండలేదు. ఈరుక్మాంగదునకు నేనచాలుదు. నన్నంపుఁడు. నేఁబోయి మీకెల్లరకు ఖ్యాతిఁ దెచ్చెద.

మేనక—మోహినీ ! నీవంతకుఁ జాలుదువనుటకు సందేహమేమి. ఏదీ ! నీ చాతుర్యమైనఁ దెలకింతము. నీవేమి చేయుదువు ? ఎట్లీకార్యము సాధింతువు ? వచింపుము.

మోహినీ—వచింప వలసినదేమున్నది ? నా మోహవాగురలలో రుక్మాంగదుఁ జిక్కించుకొని నే నాడించు నాట్లాడఁజేసి యీ వ్రతము మాన్పఁ బ్రయత్నించెద.

మేనక—చూడు మదికార్యము. ఇంకెక్కువగా నేమిచెప్పవలయు?

రంభ—సఖీ ! మోహినీ ! ఇదివఱకు దేవేంద్రుఁడు తపస్వులయెడకు మమ్ముఁ బంపుచుండుఁగదా ? అతని కార్యముకొఱకు మేము ప్రయత్నించి యతులనెల్ల మాటు

కొలిపి దేవేంద్రునిచే మెప్పులు వడయుచుంటిమి. ఇప్పటిపనియన్న నట్లుకాదు. స్వంతకార్యము. రుక్మాంగదు జయించితిమా మన శ్రమలెల్లఁ బరిహారములగు. ఎంత నేర్పరిగాఁ గార్యము సాధించెదవోసుమా?

మోహినీ—అక్కా! అప్సరలలోఁబుట్టి యింతకార్యము సాధింపలేక మీకందఱికి నపకీర్తి తెచ్చెదనా? మీ రేమియు యోచింపవలదు. ఆరుక్మాంగదుఁడన్న నెంతవాఁడు. వాని ధూపార్తి ఇటుఁగాఁ జేయఁజాలకున్న నేనొక యచ్చరనా?

నారద—రంభా! ఈ మోహిని తానన్నంతపట్టునుఁ జేయఁగలదియే. మిక్కిలి చాకచక్యమునుగలది. మోహినీ! ఎట్లయినఁజేసి నీ వీకార్యము సాధింప నేవలయు. నీవు మాకును నుపకారము చేసినదానవగుదువు.

మోహినీ—నారదా! నీ యాశీర్వాదమున్న నాకిది యెంతకార్యము?

మేనక—అదిగో పలువురు దేవసేవకులప్పుడే పఱువెత్తుచు వచ్చుచున్నారు. ఈ జీవాత్మల యబ్బగంటంతయు మాయొద్దఁ బూడిచి పెట్టినట్లు మమ్ము బాధించుచున్నారు. ఇంక మేము పోవలసియేయున్నది. మోహినీ! ఇక్కడికార్యములు మే మెట్లైనఁ జూచికొందుము. రుక్మాంగదు మఱలుపుకార్య భారమంతయు నీపైననే మోపియున్నారము. లెండు-చెలులారా! పోవుదము.

(మోహిని తప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు).

మోహిని—నేనును బ్రఖ్యాతిఁ జెందుట కిదిగదా సమయము! మొదట నతనియూరికి వేషాంతరమునఁబోయి యతని వృత్తాంతమంతయు నరసెద.

తే. గీ. రంభకును మేనకకును నూర్వశికి ధరణి
నెందు నెనలేని ప్రఖ్యాతి యొసఁగెఁగాదె
యార రుక్మాంగదునివ్రతం బడఁగఁజేసె
మోహిని యటన్న విఖ్యాతి మొనయు దాన.

పిదప నందులకుఁదగిన విధాన మాలోచించెద.

(నిష్క్రమించును).

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

———:o:———

విష్ణుదేవాలయము.

[ప్ర: మోహిని (పురుష వేషమున).]

మోహిని—ఏమి జనులు కలసియున్నారు? పదివేవు రుండవచ్చును. ఈదిన మేకాదశి యగుట జాగరమునకు రుక్మాంగదుఁడే వచ్చునట్లున్నది విష్ణుదేవాలయమునకు. కావున నింత జనసమ్మర్దము కలిగియున్నది. ఆహా! రుక్మాంగదుఁడే మీ వేషమున వచ్చుచున్నాఁడు? జాగరము నాఁడిట్లనే కాఁబోలు. అదియేమి హరికథా కాలక్షేపమున కుద్యమించినట్లున్నది. ఔరా! తెలిసె. ఈ రాజేంద్రుఁడు జాగరమునాఁడు తానే హరికథచెప్పుటయుఁ గలదని తోఁచెడు. ఇది యాశ్చర్యకరమైన విషయమే? చూచెదఁగాక యెట్టివేడుక జరుగఁగలదో? (ప్రక్కనఁ గూర్చుండును).

(వెనుక యవనికనెత్తఁగా- మృదంగాది వాద్యములవెంట రుక్మాంగదుఁడు హరికథోద్దేశమున గాన మొనర్చుచుండును. జనములునుందురు. రుక్మాంగదుఁడు హరికథా కాలక్షేప విధానముగా నుపన్యసించును. పిదప ముందటి యవనికపడును).

మోహిని—(ముందటికివచ్చి) ఆహా! ఏమి యీ రాజేంద్రుని విష్ణుభక్తియు గానవైశద్యమును, నద్భుతముగా నున్నవియే! తానే యిట్లుపన్యసించుచు జనులకెల్ల ముక్తిమార్గము గఱపుచుండ జనుల యాత్మలు వైకుంఠమున కరుగుటయరుదా? ఈ రాజేంద్రవరేణ్యుఁజూడ నేను పైవేసికొనియున్న కుహూక మోహామంతయుఁదీటి నిక్కంపు మోహ ముప్పతిల్లుచున్నది. అయినను జూచెద. ఈరాజు నెట్లు మరులుకొలుపవలయునో యావిధానమే తోఁచకున్నది. అతనియింటికి నేనేపోయి కనిపించుకొంటినా, పలుచఁదనమునకుఁ గారణమగు. ఇంకెట్లు చేయవలయు? ఆరాజు నను జూచు విధానమైనదెయ్యది? ఇతనికిగానమునందు మిక్కిలి ప్రీతియాటచే గానమూలముననే యితనిమనసు గరఁగింపవలయు. దైవభక్తి మెండగుటచే నేనును నెక్కుడుగా దైవభక్తి గలిగియున్నట్లు నటించి మదికెక్కవలయు.

[ప్ర: (మాటలాడుకొనుచు) నిరువురు పౌరులు.]

1. పౌర—ఓరీ రాజుగారు మాత్రమే వెడలుదురఁట అమ్మగారు పోవర్నట. వినలేదా?

మోహిని—(స్వగతము) రాజుగారెక్కడకుఁ బోవుదురు, అమ్మగారేలపోరు?

2. పౌర—అమ్మగారును బోయియుండిన మాకేకాక మనయాఁడువాండ్రకును సహితము వాయనములు లభించుచుండెను.

1 పౌర—ఒక్కొక్క ఘటమున కొక్కమాడవంతున దక్షిణలిచ్చెదరు వినలేదా?

2. పౌర—తెలియును లెమ్ము, నేఁడు క్రొత్తగఁ జూచెదమా? ఎప్పటికి నిట్లేకదా?

(మోహిని ముందఱికివచ్చి).

మోహిని—బ్రాహ్మణోత్తములారా! రాజుగారెక్కడకుఁ బోయెదరు? ఎప్పుడు పోయెదరు?

1. పౌర—నీది యేయూరు?

మోహిని—నేను పరస్థలమునుండి వచ్చియున్నవాఁడను.

1. పౌర—ఎంత పరస్థలమైనను మాఘమాసములో శివరాత్రి వచ్చుచుండఁగా, మారాజుగారు వింధ్యాచల ప్రాంతమునఁ జంద్రమౌళీశ్వరుని కయుత ఘటాభిషేకము చేయించుమాట తెలియదన్న నేమనవలయు.

మోహిని—ఔనయ్యా! నేను దూరదేశమునకుఁ బోయియుంటిని గాన వినలేదు. శివరాత్రి మూఁడుదినములుమాత్రమున్నదే. ఇంకెప్పుడు వెడలెదరు.

1. పౌర—మారాష్ట్రములోనుండి యీ వృత్తాంతము తెలియదన్న నీవెవరవో? నీతో మాకేమిమాటలు పొమ్ము.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు).

మోహిని—ఇంతమాత్రము తెలియవచ్చెఁగదా? నేను మున్ముందుగా నక్కడకే పోవుదును. (నిష్క్రమించును).

—:[తృతీయాఙ్కము సమాప్తము.]:—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

———:0:———

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

———o———

వింధ్యపర్వతములోని యిష్టకామేశ్వరాలయము.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని—మొన్ననే చతుర్దశి. అయుత కుంభాభిషేక మీ స్వామికి జరిగినది. పూజా విధానములన్నియు ముగిసినవఁట. ఈనాఁటివఱకు నాకా రాజేంద్రుని జూచుటకాస్పదము కాలేదు. నేఁడీ స్వామియొద్దకు నా మహీశుఁ డేకాంత సేవకు వచ్చునఁట. ఇప్పుడు తప్పిన నింక సంవత్సరమువఱకు సమయ మొదవదు. సంగీతకళానిధియు, భాగవత శిఖామణియు, ధర్మమార్గ ప్రవర్తనాపారీణుఁడునునైన యీ రుక్మాంగదుపై నాకేల యింత భక్తిపూర్వకమైన మోహము సంభవించినది! కపటమోహము పూని నాలుగుదినములు కార్యము చూచుకొని వ్రతభంగ మొనర్చుపోవ నుద్దేశించి యున్న నాకు నిటు నిక్కంపుమోహమున్న నే నేమికార్యము చేయఁగలను?

(లోపల రుక్మాంగదునిధ్వని «మీరక్కడనే యుండుఁడు».)

మోహిని—అదిగో! వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నా కార్యమునకుఁ బ్రారంభింతును.

(అని వీణ పెట్టుకొని).

సీ. అంభోజభవ సురేంద్రాద్యాశ్రితచరణాయ
మరణదూరాయ నమశ్శివాయ
పద్మాప్తకోటిప్రభా దివ్యదేహాయ
మఘసంహరాయ నమశ్శివాయ
డమరుత్రిశూల ఖడ్గ కపాలహస్తాయ
మథితదోషాయ నమశ్శివాయ
గగనకల్లోలినీకలిత శోత్తమాంగాయ
మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ.

తే. గీ. మౌనిసంసేవితాయ నమశ్శివాయ
మదనదర్పహరాయ నమశ్శివాయ
మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ
మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ.

ప్ర॥ రుక్మాంగదుఁడు (దూరమున).

రుక్మాంగ—(గానము నాలకించి) ఏ మీ గానచాతుర్యము! ఇట్టికాలమున, నెవ్వరీ యుమేశపూజకు వచ్చియున్నారు? ప్రత్యక్షముగాఁ గోకిలయే గానము నేర్చి పాడుచున్నట్లున్నదే! ఇంకింత విందును.

మోహిని—
కం॥ శూలిన్ గపాలమస్తక
మాలిన్ నయశాలిఁ జంద్రమౌళిన్ గ్రతుని
ర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభ
శీలిన్ సారంగచర్మచేలిన్ గొలుతున్.

రుక్మా—ఆహా! వీనులవిందై యీ గాన మింతానంద మొనగూర్చునే! ఆనికిఁబోయి యెవరో తిలకింతునా? పూజాభంగ మొనర్చితినని యీనారికిఁ గోపము గలుగునో?

మోహి—సీ. నీటఁదేలుశరంబు పాటసోలురసంబు
ధరియింపభరియింపఁ దలఁపఁడేని
ఉబ్బిపాఱెడియాలు బెబ్బులిబలుతోలు
జడలందునొడలందుఁ బడయఁడేని
యుగముగాల్చినచేదు జగముగెల్చినజోదుఁ
గడిసేయఁబోడిసేయఁ గలుగఁడేని
అలివేణివలిచంట వెలలేనివలియింట
నుండఁగాఁబండఁగా నోపఁడేని

గీ. ఈడువత్తురె మీసాటి కితరమూర్తు
లవనిమండలి దేవవేశ్యాభుజంగ
త్రిపురసంత్రాస జాహ్నవీతీరవాస
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

రుక్మాంగ—ఆహా! ఏమి యీస్వరవైఖరి! ఎందెందును నేను వినియుండలేదుగదా పూజాభంగమైననుమానె. ఇంకేమైననుమానె. పోయి చూచివత్తును. (మెల్లఁగా లోనికిఁబోయి మోహినినిజూచి, దిగ్భ్రమము నభినయించి యొక్కింత సేపుండి వెలుపలికివచ్చి). అహా! ఎవ్వరీతరుణీలలామ! శచియో! రతియో! ఎవ్వరో యెఱుఁగఁ గదా? ఇది యేరాకన్నియయో యప్సరసయో యుండవలయు. కాకున్న నేను చూచినవెంటనే నాకీతరుణిపై నింతవ్యామోహము పుట్టునా? ఇక్కడ నేనుండి యీలలన పూజావిధానమైన పిదప నిక్కడకువచ్చెనా యెట్లయినఁ జేసి మాటలాడించి చూచెద,

సీ. కందుచెందనిసుధాకరపూర్ణబింబంబు
మెఱసిపాఱకయున్న మెఱుపుఁదీఁగె
పంకంబునందుఁ గీడ్పడనిమృణాళముల్
కవవిచ్చిచననిజక్కవయుగంబు
వికసించిమొగడనివిమలాంబుజాతముల్
కర్కశంబులుగానికరికరములు
చిలుకముక్కంటనివలఁతిబింబఫలంబు
తతకాంతిఁబోయనిదర్పణములు
గీ. అనఁగ నాననంబు నంగంబు హస్తముల్
చన్నుదోయి వాలుగన్ను లూరు
లలఁతిమోవి చెక్కు లలరు నియ్యరవింద
గంధి యెచటనుండు కాంతయగునో.

ఆతరుణి యప్సరవేలఁదియైయున్నఁ బూజావిధానమైన పిదప నట్టే యంతర్ధానముఁ జెందిన గతియేమి? లోనికిఁబోయి యిప్పుడే మాటలాడించెద. యేల భయపడవలయు! (లోనికిఁబోవ నుద్యమించి) వలదు. వలదు. అది దుడుకుతనమగు. దేవాలయమున దైవధ్యాన మొనర్చుచున్న యాతరుణీమణి యెవ్వరైనది యెఱుఁగక ప్రార్థనాభంగ మొనర్చి మాటలాడించుట పాడిగాదు. ఈయెడ నేయుండి తిలకించుచుండెద. ప్రార్థన నిలిపెనా పోయి ప్రశ్న మొనర్చెద. ఇంతలో నంతర్ధానమయ్యెనా దినదినము నిందేయుండి యెన్ని యేండ్లయినను మానక యాతరుణి మఱల సందర్శన మిచ్చువఱకు మానకుండెద.

మోహి.—సీ. గంగానదీజూట కైరవాప్తకిరీట
శమనకవాట పశ్యల్లలాట
వ్యాఘ్రాసురాఖేట వనజాసనకరోట
విబుధపర్వతకూట వేదఘోట
మృత్యువక్త్రచపేట మిహిరపాదాశాట
జితకాలకూట యానతవిరాట
దూరీకృతారాట త్రుటితకుంభినిశాట
వరభక్తసంఘాట వజ్రఖేట

గీ. వాఙ్నిరాఘాట దురితపావకకృపీట
ఘనభుజాస్ఫోట భూమిపంకజవరాట
తాపసస్తోత్రవాచాట దక్షఘాట
భీమశివలింగ హాటకస్తోమపోట.

(కొంచమూరకుండి) ఆహా! ఆ ధరణీశవరుఁడు నన్ను దిలకించి యట్టే వెలికిఁబోయె. మరల రాఁడయ్యె. ఏమికారణమో? నేనేపోయి దర్శించుకొందు. (వెలుపలికి రాఁ బ్రయత్నింప)

రుక్మా.—(స్వగతము) ఆహా! గానము నిలిపినట్లయ్యె. ఇంకఁబోయి విచారింతును. (లోపలికివచ్చును).

మోహి.—ఎవరుమీరు?

రుక్మా.—తరుణీ! నేను రుక్మాంగదుఁ డను పేరఁబరఁగు ధరావిభుఁడ. ఎండిన చెట్టైనను జిగిరించి యెలర్చురీతి మనోహరగానమున నీయుమానాథు స్తుతించుచు దిక్కులనెల్ల మిఱుమిట్లు నించుతేజమున విలసిల్లు నీవెవ్వరవు? (స్వగతము) హృదయమా! సంభ్రమింపకుము. అయ్యో! ఈ తరుణీమణి తానెవ్వరని చెప్పఁచు నున్నదోగదా?

మోహి.—రాజేంద్రా! నేనెవ్వరైనదియు నెఱిఁగి కార్యమేమి? జనసంచారములేని యీ శైలభూమి భాసిల్లు నీయిష్టకామేశుపూజకే తెంచియున్నదాన నిక్కడను జనసంచారముండు భంగి యెఱిఁగితి. రాజేంద్రా! నీ విక్కడకేలవచ్చితివి?

రుక్మా.—కామినీ! నేను నేఁడు క్రొత్తగా వచ్చినవాఁడనుగాను. ఇప్పుడు బహుదినములనుండి ప్రతి యయిదు సంవత్సరముల కొకసారి శివరాత్రినాఁ డీదేవునకు నయుత

ఘటాభిషేకమును జేయుచుండుటచే మొన్న శివరాత్రి యభిషేకమునకు శివదర్శనమున కేతెంచితి. భామామణీ! నీవు దేవవనిత వేయగుదువు కాని యితరముకాదు. ఈ యెడకు దేవత లెవ్వరును వచ్చినవారి సందర్శించి యెఱుఁగ. అనుగ్రహించి చెప్పుమా నీవెవ్వరవు? ఏల యిక్కడకు వచ్చితివి?

మోహి—రాజచంద్రా! నేను మోహిని యను పేరంబరగు నప్సరసను. నేనును దేవదర్శనమునకై—

రుక్మా—ఆహా! కాంతామణీ! నీవప్సరసవు కాకుండిన నోరులకు నిట్టి రూపవైభవముండు నే? నీసందర్శనము లభించుటకు నెన్ని యజ్ఞములో యొనర్పవలయుఁగదా? నేనెంత ధన్యుఁడనైతిని. రమణీ! మనసున నున్నమాట నిక్కముగా వచింతునా? నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నెనలేని వ్యామోహము నాకుఁగలిగె. నీవనుగ్రహింపకున్న నాజన్మమే నాకువలదని నిస్పృహ జనింపఁగలదు. అనుగ్రహించి నీయాశ్లేష సుఖము నాకు నొసంగుదువా?

మోహి—(స్వగతము) ఒక్కింత వేడుక యొనర్చెద. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఇదియా పురుషులమాట? ఎన్నఁడును జూడక యాకస్మికముగఁ జూచినంత నే మోహించుచున్ మోహించుటయే కాక మోహించితినని కొంకులేక వచించుచుఁ దారతమ్యము గణింపక యీతీరున సరసపు మాటలాడుట రాజధర్మమా?

రుక్మా—రమణీ! నీయాన నిక్కము వచించెద. నిన్ను మోహింపకుండుటకు నిన్ను దర్శించిన పురుషుల కెవ్వరికైన సాధ్యమగునా? నిన్నుఁ జూచినప్పుడే నాకు దిగ్భ్రమముగలిగి పరవశతప్రాప్తించె.

సీ. చక్రవాకులమించు సవతు రాదనిపించు
వలిగుబ్బచనుదోయి చెలువుచూచి
నిండుచందురుకాంతి నిరసించునల్లంత
మొలకనవ్వులముద్దుమోముచూచి
యింద్రనీలపురంగు నెరపుసేయఁగడంగు
కుటిలకుంతలములకొమరుచూచి
మరుబాణములయేపు నెరపుసేయఁగనోపు
నిడువాలుగన్నుల కడిమిచూచి

గీ. పొలపుమీఱిన నెలవంక బొమలఁ జూచి
రమణఁ దళుకొత్తు బింబాధరంబుఁ జూచి
తలిరులను బోలు మృదుహస్తములనుఁ జూచి
వలవకుండంగ నెంతటివాఁడు నబల.

నీవెవ్వరి వనితవో! యెవ్వరి గృహిణివగుదువో యను సంశయము వొడమినందునఁ బాప భయమున మేనునఁ దొట్రుపాటుగలిగె. నీవప్సరవై యుండఁగూడదా యని మిక్కిలి కోరితి. నీవప్సరవేయై యుండుట నాభాగ్యమేకదా! పౌండరీకాది యజ్ఞములొనర్చినవారికిని ఘోరయుద్ధమున మరణము జెందినవారికిని గాక నినుబోలు నప్సరల సహావర్తనము లభింపదనుట నేనెఱుఁగుదును. అయినను మదనువాఁడి బాణములదాడి కోర్వఁజాలక యీప్రార్థన మొనరించెద. రమ్ము. నన్ను ధన్యుఁ జేయుము. నాకుఁగల యైశ్వర్యమునెల్ల నీస్వత్వముగా నే భావించి నా కేలికి సానివి గమ్ము. రమణీ! నీవు తడసిన నేనోర్వ.

చ. మొకరపిసాళితుమ్మెదలమ్రోఁతకును గందపుగాలిరాకకున్
మకరపతాకు ధాటికిని మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాకకున్
బికములపల్కకున్ సిరులఁ బేర్చినయామనియిచ్చునీకకున్
జకితమృగాక్షి యోర్వ నిఁకఁ జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా.

కుసుమకోదండుఁడు మననీఁడు. ఏదీ! నీమనోహరాలింగనమిమ్మా.

మోహి.—రాజేంద్రా! ఇట్లొనర్చుటవలన నీగౌరవమునకు హానికలుగదా? కన్నవారికై వేచి పిలిచినంత నే కలియఁగల కామిని యంచు నన్నెంచితివా? ఊరకుండుము. నాకుఁ గోపముగల్గు. నాదారిని బోనిమ్ము.

శుక్రా.—మారనారాచములఁ దూలి కడగానని యాపదఁ బ్రాణములఁ ద్యజింపనున్న నన్ను నీయధరామృతపానమునఁ జేసి రక్షించుటకంటె నీకింకొక దారిగలదా? కామినీ! నన్నుఁ దెగడకుము. అరగంటఁ జూడకుము. నిన్నే నమ్మియున్నాను. నీకంటె నితర మెఱుంగను. నాకుఁ గలవన్నియు నీకే యర్పించెద.

మోహి.—ధరణీధవా! నన్నిట్లు బాధపెట్టసాగితివి. దేవలోకమున విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగాడుచు దేవేంద్రు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలనైయున్న నన్నుఁ బోలిన యచ్చరలు భూమికిదిగి నీవెంత రాజవైనను నిన్నుఁ బోలిన యొక్కరి వశమున మెలఁగుట దగునా? ఏల నెఱవేఱని కోరికలు? నన్ను విడువుము. నీకు శుభమగును. పోయివచ్చెద.

రుక్మా—తరుణీ జనావతంసమా! నీకిట్టి నిర్దయయుండునే? నీవనుగ్రహింపకున్నఁ బ్రాణములు వాయుదునని చెప్పుమాట యతిశయోక్తిగాదు. ఔపచారికముగాదు. నాయాన నిక్కము. ఏల నన్ను నిరాదరణ మొనర్చి పోవనెంచెదవు.

అనుబంధము 11.

నిన్ను నమ్మిన యొకప్రాణిని బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించుటకు నింత యుపేక్షయా? నీ చరణములంటి వేఁడెదను. నినుమానను.

మోహి—ఆహా! రాజన్యా! ఇదియేమి నీయపేక్ష. దేవవనితనైన నేను నీతో నెట్లు మెలఁగనేర్తు. అంతఃపురమున నెందఱో నీకుఁ దరుణులున్నవారే వారి కనుచర భావమున నేనెట్లుండనేర్తు. ఇది కానిపని. నీకుఁ దెలియదా? ఊరక దేవదర్శన మొనర్చి నీదారిఁబొమ్ము.

రుక్మా—రమణీమణీ! నీవె నన్నింత కటాక్షించితివా! నాయునతులఁ బుత్రుని నా సర్వస్వమును నీయాధీన మొనర్చువాఁడ. నీమాట జవదాటక మెలఁగువాఁడ.

మోహి—రాజేంద్రా! మోహమునఁ గన్నుగానక కార్యసాధనమునకై యేమేమో వచియింపవచ్చుఁగాని యవియన్నియు జరుపుటకగునా? నీవపేక్షించినది క్షణిక సౌఖ్యము. అది లభించినవెంటనే యభిలాషలన్నియుఁ గడముట్టఁబోవు. తరువాత నొకవిధమగు మోహముండఁగలదా? ఏల తెలియనిభంగి మాటలాడెదవు. అన్న మాటంతయు నీకు జరుపుటకు సాధ్యమగునా?

రుక్మా—కామినీ! నాసదుద్దేశము సంశయించిన మాటలాడి నీవు నాకెంతయుఁ దప్పొనర్చితివి. అదే! అంగన్న యిష్టకామేశు పాదపద్మములాన వచించెద. నీమాట నేజవదాటువాఁడఁగాను. ఏల నన్నింత పరీక్షించెదవు? నను నీకృపకుఁ బాత్రునిగాఁ జేయుమా?

మోహి—ధరణీపతా! నీకెందఱో తరుణులుందురే? పుత్రుఁడును నున్నవాఁడని నీవాడిన మాటవలనఁ దెలిసె. నీదారలతోఁగల యుపభోగము చాలదా? చూచిన వారినెల్లను రూపువైన మాత్రముననే యేమి? ఇటు కలయఁగోరుట ధర్మమా? ఈ యాచరణము నీభార్యలు సమ్మతింతురే? నీకుసుఖమా? నాకుసుఖమా? వదలుము నీకోరిక.

రుక్మా—మోహినీ! నాభార్యలెల్ల నేఁగోరినవెంటనే నీకుఁ జరణదాసులుగా నుండుటకు నామోదింపఁ గలరు. నాపుత్రుఁడు నీపుత్రుఁడేయగుఁగదా? ఇంకేల నీవిషమ పరీక్ష? ఎట్లును నను కృతార్థుఁజేయక నీవుఁ దప్పదు. ఆపరమేశునాన వచించెదను. నిన్నుమానిన వనితాంతరప్రసక్తి నే నిచ్ఛయింపను.

మోహి—పరమేశా! ఇష్టకామేశా! నినుదర్శించి పూజయొనరింప వచ్చియున్న నాకు నెట్టి తగులము ఘటించితివి?

శుక్రా—వనితామణీ! ఇంకఁ దామసింపకుము. నన్ననుగ్రహింపుము. ఘనాభిలాష వశమున వాంఛించిన నీకౌఁగిలి దయచేయుము.

మోహి—అయిన నీవు నన్ను విడువవు?

శుక్రా—నిన్ను విడుచుటకా యింతసేపునుండి నేనిట్లు ప్రార్థించుట?

మోహి—రాజచంద్రా! అప్సరసలగు మాకు మానవసహవాసము నూతనము కాదు అయిన నన్ను నీవు గారవించినన్ని నాళ్లును వనితాంతర ప్రసక్తి నీవు మానెదవనియు నాయాజ్ఞ నీవుండఁగలవాఁడనియు నీవు నమ్మకమగు ప్రమాణ మొసంగితివా నేను నీమాటకు సమ్మతింతును.

శుక్రా—(మోహిని చేతులుబట్టుకొని) రమణీ! నన్ను గృతార్థుఁజేసితివి. నను ధన్యుఁ జేసితివి. నీ వేరీతిఁ బ్రమాణముచేయుమన్నను జేయుదును. నాపుత్త్రునాన వచించెదను అదే! ఆలయమునను న్నయిష్టకామేశునాన బాసఁజేయువాఁడ. నీవు నన్ననుగ్రహించినన్ని నాళ్లు పెఱవనితలఁ గాంక్షింప నీవేమిమాటచెప్పినను నించుకంతైన జవదాఁటక జరుపువాఁడ. ఇంకనైనను నన్ను నమ్మితివా? నీయాలింగనము నేయార్జించితినని యెంచవచ్చునా? (ఆలింగనము చేసికొనఁబోవ).

మోహి—(తప్పించుకొని దూరముపోయి) నిలు మింత త్వరయేల? నీవు ప్రమాణవాక్యము నాయిష్టకామేశునొద్దనే వచియింపుము. పిదప నూరికిఁబోయి నీవచనములకన్నిటికి నామోదించితినని నీపట్టమహిషి యెవ్వరో యామెతోడను నీపుత్త్రవతియగు నీకాంతతోడను బలికింపుము. పిదప నీయిష్టానువర్తనమున నేనుండుదాన.

శుక్రా—రమణీ! సమధిక వ్యామోహమునఁ దల్లడిల్లుచున్న నీ నేమి పరీక్ష చేసినను నెట్టి ప్రమాణము గోరినను సమ్మతించువాఁడనే. అయిన మఱల నూరికిఁబోయి పుత్త్రవతియగు నాయగ్రమహిషి తోడను సమ్మతించినమాట పలికించునటులకు నీయాలింగనమునకు నంతరాయము కల్పించితివే యిదెట్లు సహింతును.

అనుబంధము 12.

మోహి—నీవు నన్ను జూచి చూడకముందే యింత మోహపుమాటలాడితివి. నీ మోహము క్షణభంగురమగు నేమో యనుభీతిచే నీకింతవకాశమిచ్చితి. అదిగాక తత్కాలమున నుద్భవించిన యంధ మోహమున నీవు నను జేపట్టుట నీమహిషి కయిష్టమైన నప్పుడు మానదుమ నీకెట్టి దుస్థితియు నెట్టి దుఃఖమును గలుగఁగలదో నీవెఱుంగ వేరవా? అది నీకు లేకుండఁజేయుటకును నీసమయము నభిలషించితి.

శుక్రా—కానిమ్ము. నీయిచ్చచొప్పున నెఱవేర్చెద. ఎట్లును నీయిష్టానువార్తనమున మెలఁగనెంచియున్న నన్ను నీవెట్లేలుకొన్నను విహితమేకదా? పోదమురమ్ము స్వామి దర్శనమునకు. (లోనికిఁబోయి) మోహినీ! ఈపరమేశు నెదుటఁ బ్రమాణము చేయుమన్న నీయపేక్ష నిర్వహించెదను.

మోహి—నాథా! నాకేమియుఁ బ్రమాణమువలదు. నీమాటకంటె నిదియొక యెక్కువయా? ఊరక నీమనసరయఁగోరి యడిగితిఁగాక. నీవు మాటయిచ్చి యుండినఁజాలు.

రుక్మా—మనోహారిణీ! నీవెట్టి యుదార దయాగుణభూషణవు. నిన్నుఁ జేపట్టుట నాకెంత ధన్యత. నీవు వలదన్న మానితిఁగాక నే నాడిన మాటకంటె నీయెడ నొనర్చు ప్రమాణము నాకెక్కువ యనుపించదు. చెప్పినది చెప్పియేయున్నాను. మనకింత సమ్మదమావహింపఁ జేసిన యీయుమామనోహరు నిష్టకామేశు నుతింతము.

సీ. దంభోళిధరసతీ తాంబూలపేటీషు
దహనబింబాధరీస్తనభరేషు
శమనశుద్ధాంతయోషాఫాలభాగేషు
నిఋతిసాధ్వీముఖనీరజేషు
కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేషు
గంధవహాంగనాకచభరేషు
రాజరాజాంతఃపురస్త్రీకరాగ్రేషు
కరకంఠభామినీకటితటేషు

గీ. చంద్రశకలంతి హారంతిచందనంతి
విశదహాసంతి క్షీరంతివిచికిలంతి
దర్పణంతి దుకూలంతి తవయశాంసి
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

సీ. కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప
చటులబాహాటోప శరణుశరణు
శ్రుతిచతుష్టయఘోట శుభ్రగంగాజూట
జలజాసనకరోట శరణుశరణు
వ్యాఘ్రాసురధ్వంస వర్ణితమీమాంస
చంద్రఖండవతంస శరణుశరణు
భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార
సద్భక్తమందార శరణుశరణు

గీ. సతతకరుణాఘనాపాంగ శరణు శరణు
సామజాసురమదభంగ శరణు శరణు
శైలకన్యామనస్సంగ శరణు శరణు
శరణువిశ్వేశశివలింగ శరణు శరణు.

మోహిని—(ముందఱికివచ్చి స్వగతము) ఆహా! ఈరాజవరుపై నాకెంత మోహము జనించినది. ఈయనకుఁగల దైవభక్తియు స్తోత్రనైపుణ్యమును జూడఁ నవకాశము కలిగినంతనే నాయెడ మోహమెక్కడ తిరుగునో యను భీతి నాకు జనించుచున్నది. అట్లుతఁడు ప్రీతి వహింపలించిన నే నెట్లోర్వఁగలదానను. ఏమి చేయుదును. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఏమేమో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నావు.

రుక్మా—ఏమియులేదు. నావీనులకు చల్లఁగ నాథా! యని సంభోదించితివి కాని నీకౌఁగిలి యైన నొక ముద్దయిన నాకీక మసలఁ జేసితివేయని చింతించుచుఁ దీఱని యభిలాష వశమున నిన్నడుగుదునా వలదాయని యోచించుకొను చుంటిని.

మోహి—కౌఁగిలికి ముద్దునకు మాత్రము నాథా! నన్నింత యాచింపవలయునా! నీ వపేక్షించిన కార్యమెల్ల నేనును నొనర్పవలసిన దానఁ నేగదా?

రుక్మా—అట్లయిన నే ధన్యుఁడ. కడుధన్యుఁడ. (అని యాలింగనము చేసి ముద్దిడును.)

(యవనికపడును.)

చతుర్థాఙ్కము—ద్వితీయరంగము.

—o—

రుక్మాంగదునంతఃపురము.

[ప్ర: కోమల-చంద్రకాంత (రుక్మాంగదుని భార్యలు.)]

చంద్ర—కోమలా! ఇంక మన మెట్లు సహింపవలయు? ఎంత వేడికొన్నను రాజన్యుఁడు తిరుగువాఁడా? ఆ కాంతను మరులుగొని ఘోరప్రమాణ మొనర్చియున్నాఁడు దీనికేమి చేయుదము?

కోమల—చంద్రకాంతా! దీని నూరక యిట్లే పోవనిచ్చిన బ్రతికినన్నాళ్లు మనకు దుఃఖము గలదే! రాజునకు భోగినులెందఱో యుందురుగాక యెవ్వతెయైనను నితరుఁ గలియఁగూడదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే? దేవతలలోని వెలయాలగు నా కామిని కిట్టి సాహస మొదవెఁగాక.

చంద్ర—కోమలా! మనమిప్పుడు మనోదార్ఢ్యముఁ జూపకున్న మనకార్యమంతయుఁ జెడిపోవు. మన మెల్ల విజృంభించిన మమ్ము మీఱఁగలవాఁడా యీ రాజేంద్రుఁడు? తుదకా మోహినియే భీతిఁజెంది కళవళించి పఱువెత్తునట్లు చేయఁజాలమా?

కోమల—చంద్రకాంతా! మన మెల్ల నీరాజేంద్రు నగ్రమహిషియగు సంధ్యావళిని మున్నిడుకొని ప్రయత్న మొనర్చితిమా కార్యసాధనము కాఁగలదు. ఆయమ యేమిచెప్పునో యరయుదము. అదే యీ యంతఃపురమున నయ్యెడనే యా యమ కనుపించుచున్నది. పోయి విచారింతమురమ్ము. (అని యిరువురును రంగము ముందటికి వచ్చెదరు).

[ప్ర: సంధ్యావళి.]

చంద్ర, కోమ } అక్కా! సేవించెదము (నమస్కరింతురు)

సంధ్యా—(వారినిరువురిని నాలింగనముఁ జేసికొని) చెల్లియలారా! సుఖమున్నారా?

కోమల—అయ్యో! ఎట్లు సుఖము జనింపఁగలదు?

సంధ్యా—ఏల యిట్లాడెదరు?

చంద్ర—అక్కా! ఏమియు వినలేదా? మననాథుఁడు నీయొద్ద కింకనురాలేదా? వృత్తాంత మేమియు వినలేదా?

సంధ్యా—ఏమి? ఏమి? నాథుని కేమైన నాపదగలిగెనా? సుఖముగ నున్నాఁడని యింతకుముందు వింటినే!

చంద్ర—అక్కా! అట్లయిన నీవెఱుఁగవు. సవిస్తరముగా వివరించెద, మననాథుఁ డిష్ట కామేశు సేవకుఁబోయియున్న కాలమున మోహినియను నప్సరసు దిలకించెనఁట, మోహించెనఁట. ఆపైఁగ తన్నుమానిన వనితాంతర ప్రసంగము విభునకుఁ గలుగ రాదనియుఁ, దనమాట నెన్నఁడును జవదాఁటరాదనియు, విభునితోఁ బ్రమాణ మొనరింపించి, తన పాణిగ్రహణమునకు నీవు ముఖ్యము సమ్మతింప వలయుననియు, నీసమ్మతి వడసిన పిదపనే పాణిగ్రహణము గావింపవలయుననియు నింతసర్థము జరిపియున్నది. మా ప్రమాణములు మా భాగ్యమంతయు నిప్పుడు నీచేనున్నది. నీవు మాత్రము సమ్మతింపకపోతివా యా మోహిని చప్పనిముఖమున వచ్చినదారి వట్టుకొని యూరేగిపోవఁగలదు. దృఢమానసమున నీవీకార్య మొనర్పవలయునని నీ చరణములపైఁ బడి వేఁడువారము. (ఇరువురు నమస్కరింతురు).

సంధ్యా—ఎవ్వరుచెప్పిరి మీకింత వృత్తాంతము?

చంద్ర—ఒకరని చెప్పుదునా? ఊరంతయు నీగజిబిజి నిండినది. నా దాసివలన నీ వృత్తాంతమంతయు నేనెఱిఁగితి.

సంధ్యా—నిక్కమే యుండవచ్చు. మననాథుఁడూరికి మఱలివచ్చి రెండుదినములు కావచ్చినను, దన శుభదర్శనము నాకొసఁగ కున్నాఁడు. బాలుని ధర్మాంగదు మాత్ర మింతకుముందుఁ బిలిపించుకొనియుండె. ఆబాలుడును నాయనగారితోఁ జెప్పఁ గూడని చక్కదనముగల యొక కాంత వచ్చియున్నదనియు నాయమ నాకుఁ బినతల్లియని చెప్పిరనియు నాతోఁ జెప్పె. నాయొద్దకు సంకోచము తోడనే రాకున్నాఁడని యిప్పుడు తోఁచుచున్నది.

చంద్ర—అక్కా! చెప్పితిమే అంతయు నీచేతనున్నది. నేడో-రేపో నాథుఁడు నీసమ్మతి యడుగ రావచ్చును. నీవుమాత్ర మీయకుండుము.

సంధ్యా—చెలులారా! మీకేమజ్ఞాన మిట్టిమాటలాడెదరు? నాథుఁ డపేక్షించిన కోరిక జరుపుటకంటె సతికింకొక్క పనిగలదా? అతఁడాజ్ఞయిడిన భంగి జరుప కున్న నది పాతివ్రత్యమునకే భంగము గలిగించుఁగదా? యోచింపుఁడు మీరు చెప్పినట్లొనర్చుట కానిపని. అవశ్యము నా సమ్మతి యొసఁగెద.

కోమల—అయ్యో! సోదరీ! ఎవతెయేకాని తాను విభునకు మెచ్చులాఁడియైనఁ గావలసిన సొమ్ములు, వేఱభిలాషములన్నియుఁ గలిగించుకొన వచ్చుఁగాని విభుని శరీరమునకుఁదన కంటె హెచ్చగు స్వాతంత్ర్యము గల యతని భార్యల యొద్దకుఁ బోవరాదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే. అదియొక్కసతియా? దానియెడఁ గృపఁజూపవచ్చునా?

పతివ్రతయగు భామిని యిట్టి ఘోర ప్రమాణముఁ గోరునే? కన్నవారిఁ గలయు వేశ్య యగుటచేఁగదా! అదింత సాహసమున కుద్యమించినది.

సంధ్యా—చెలులారా! మీరెల్లఁ దప్పక పొరవడితిరి. మన నాథుని మోహము నాకర్షించెనేయని యాకాంత యెడఁగలిగిన యీర్ష్యచే నిట్లాడెదరుగాక యొక్కించుక యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించితిరా మీకుఁ బశ్చాత్తాపబుద్ధి కలుగకపోదు. ఆ తన్వి ప్రమాణము కోరినది యెట్లుండినను మననాథుఁడు ప్రమాణము నిచ్చినదిగదా ముఖ్యము. నాసమ్మతి యిప్పించెదనని విభుఁ డెంతయో ప్రీతితో నిచ్చినమాట తప్పఁజేయ నగునా? నాపై నెంత ప్రీతియో నాయెడ నెంత విశ్వాసమో యుండకున్న నాథుఁ డామాటఁ జెప్పియుండునా? ఆ విశ్వాసమునకు నేనై భంగము దెచ్చుకొందునా? అది యటుండనిండు. ఏవేళయందుఁగాని యెట్టికార్యము పట్లఁగాని నాథుఁ డేమభిలషించినను నామాట నడపుట పతివ్రతయగు మానినికిఁ దీఱరానిపని. అందునకుఁ దప్పి పాతివ్రత్యమునకు భంగముఁ దెచ్చుకొందునా? నాచేతఁగాదు. నా పరిహరణమునకు నే నవశ్యము సమ్మతించెద. మీరింకొండాడకుఁడు.

కోమల—అక్కా! నీ కేమో మాటలాడెదవుగాని, విశ్వాస భంగము గాని పాతివ్రత్య భంగము గాని దీనివలన నెట్లు సిద్ధించును? నీవు సమ్మతిమాట యిచ్చుటకును నీయకుండుటకును స్వాతంత్ర్యము నీకు లేదా? అట్టిచో నేను సమ్మతింపనని చెప్పిన, నేమాత్రమును దోషము గలుగదు. నాథునిమాట జరుపలేకపోయిన దోషము సిద్ధించునని నీవాడ నెంచితివా? కానిమ్ము. ఆదోషము నీవు సమ్మతించుటవలన రాఁగల ఫలముతోఁ దలదూఁగఁజేయుము. ఏది యెక్కువగునో? ఆఫలము మహాఘోరము. నీయంతకు నీవై పతివియోగము ఘటించుకొని యంగలార్చుటొకటి. అట్టి వియోగము లభింప నున్నప్పుడు పతియుండియు లేనిదానే యగుదుగదా? అది వైధవ్యమున కంటె నికృష్ట స్థితియని నేనెంచెద. అది యటుండ నీతోఁగూడ నాథు యువతుల కంతయు వియోగము ఘటిల్లఁజేయుఫలము నీ వరయలేవైతివే? ఈదుర్విధి యెక్కువగునా? ద్రోహకాంతచే నొక్క వేశ్య యుపదేశించిన మాటపై యుక్తాయుక్తములరయక తత్పాణిగ్రహణ దుష్కార్యమునకు నీసమ్మతి యడుగవచ్చి నప్పుడు వలదనుటవలనఁ గలిగెడు దోషమెక్కువగునా? అయ్యో! ఇంతరయ లేవే? అనుగ్రహించి మామాట పాటింపుము.

సంధ్యా—తరుణీమణులారా! మఱియొకమాట. మీరే యోచించుకొనుఁడు. పాతివ్రత్య మట్లుండుఁగాక యామోహినిపై నెంతయో తీఱరాని యభిలాష లేకున్న మననాథుఁ డట్టి ప్రమాణముఁ జేసియుండునా? నే సమ్మతి యొసంగని కారణమున నయ్యభిలాష తీఱకున్న నతని మన మెంత నొచ్చునో? అతనికెట్టి యాపద గలుగునో? అది

కొంచెము విచారింప వలయుంగదా? నాథుని కష్టమైన నాపదగలిగిన మన మెవ్వరైనగాని భరింపంగలమా?

అనుబంధము 14.

కోమల—అక్కా! నీవూరక లేనిభీతి తెచ్చిపెట్టుకొనియెదవు. ఏమో సమయదోషమున మోహము పుట్టియుండ, నప్పటికి కేదో ప్రమాణ మొసంగంగాని యా మోహిని లభింపక పోయిన మనవిభుని కెట్టి యాపదకైన రాంగారణము లేమి? అది వెడలి పోయినంతనే యొకవేళ లేక రెండు దినములు కొంచెము మనోవిచారము కలుగవచ్చునని యెంచుకొన్నను నచిరకాలముననే యదియంతయు మఱచిపోంగలండు. ఇట్టిపనికి సాహసించి సామాన్య వేశ్య లభింపకపోయి నంతనే లోకము మునిఁగినట్లెంచునా?

సంధ్యా—అక్కలారా! మీరించుక యోచించుకొనుండు. ఆ మోహిని సామాన్య వేశ్య యంటిరి. ఎంతపనికైన సాహసింపంగలది యంటిరి. ఒకవేళ నాథుని మాటను నేసమ్మతింపకున్న నా కాంత మనసు త్రిప్పి తన పాణిగ్రహణమునకు నా సమ్మతి లేకున్నను నొప్పికొని విభుని జెట్టపట్టుటకభ్యంతర మేమైన నున్నదా? అప్పుడు నే నెట్టిదాన నగుదు? విభునిమాట త్రోసివేయుటగాక విభుని మనసున వంత జనించు కార్య మొనర్చినదగుటగాక యింకెన్నండును విభుని ప్రేమవడయుట కర్హత లేని దాననగుదు. ఆ మోహిని నామనసరయంగోరి నాసమ్మతియను నెపము గల్పించి యుండినను గల్పించి యుండవచ్చుంగదా? దానికి నేనై చెడుతనము దెచ్చుకొందునా? మన నాథుం డొకవేళ యేకారణము లేకయే మమ్ముం గన్నెత్తి చూడక నిరాదరణ మొనర్చిన మన మేమొనర్పంగలవారము? నే సమ్మతి యీకున్నం గారణములేని నిరాదరణమునకుం గారణ మొకటి కల్పించి యిచ్చినట్లగు. సమ్మతి యిచ్చిన పిదప నెప్పుడైన నా మోహినికే యనుగ్రహము గలిగి మఱల మనవిభుండు మమ్మాదరించుటకు నాస్పదము కలుగవచ్చును. కాని సమ్మతి యివ్వకున్న నా మోహిని కరుణించినను విభుని యనుగ్రహము వడయుట దుస్తరము. తరుణీమణులారా! యోచించుకొలంది యూరక సమ్మతించుటకు నెన్నియో కారణములు కనపడుచున్నవి. చూచితిరా! నాథుం డిచ్చటికివచ్చి రెండుదినములయ్యెండియు నాసమ్మతి వడయుటకైన, ననుం జూడరాకున్నాండు. ఆమాట దుగుటకుం గొంకి కర్తవ్యము లేక యోచించుచున్నట్లున్నది. నాథునికిట్టి తొందఱపాటు కలిగించుట నాకుంబాడియా? కాగితము లేఖినియు నిందు (అని యక్కడనున్న కాగితమును లేఖినియు గ్రహించి జాబు వ్రాసియుంచును).

కోమల—అక్కా! ఏమి జాబువ్రాసితివి?

సంధ్యా—(జాబు చదువును).

"సీ. అనఘశౌరుక్మాంగదావనీశ్వరులకుఁ
దమముఖ్యదాసిసంధ్యావళిసతి
చరణంబులకుమ్రొక్కి సలుపువిజ్ఞప్తులు
ప్రాణేశమీరువింధ్యాద్రిసీమ
మోహినీకాంతను మోహించుటయు నామె
వనితాంతరాసక్తివదలుమనియు
దీనికినాసమ్మతినిబొందుమనియుఁబ్ర
మాణంబుగైకొన్నమాటవింటి

గీ. సంతసంబునిండెఁ జాలగౌరవమయ్యె
మీకుమదినిఁబ్రీతిమీఱనిదియె
లిఖితమూలమన్నలీలనాసమ్మతిఁ
బంపియున్నదానఁబ్రాణనాథ.

నాథా! ఇష్టకామేశు సన్నిధి నప్సరస్త్రుణియగు మోహినీ కాంతకును నీకును గలిగిన సమయ నియమములెల్ల వింటిని. ఆకాంత నిన్నుఁ జేపట్టుటకు నాసమ్మతియొక్క నియమముగాఁ గోరియున్నదని వింటి. ఈ యాచరణము నాకెంతయు గౌరవము గలిగించునందులకు సంతసించుచు నీవడుగుటకు ముందే నాసమ్మతి యనఁగా నామోహినీ కాంతఁ దప్ప నీ యితరకాంతలతో సంసర్గ మొనరింపకుండుటకు నే నొప్పుకొందునను సమ్మతి నోటచెప్పుటకంటె వ్రాతమూలమున వచించుటయే యొప్పునని యీకమ్మ వ్రాసియున్నదాన.

నిరతము నిన్ను దైవముగా భజించు,
సంధ్యావళి."

చంద్రకాంతా! ఈకమ్మ యీక్షణమున నెవ్వరితోడనైన మన నాథు నొద్దకుఁ బంపుము.

చంద్ర—అక్కా! కొంచెము యోచించుకొనుము.

సంధ్యా—అటులైన నేనెవ్వరితోడనైనఁ బంపెదను.

చంద్ర—కోపగింపకుము. ఇట్లిమ్ము (జాబుతీసుకొని లోనికిఁబోవును).

కోమల—అక్కా! నీవోనరించినది యుక్తమనియే దీర్ఘాలోచన మొనర్చిన నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇంకే కారణము కాకుండినను నీవు వచించిన తుద కారణము కలదు కదా యదియేమన్న మోహిని తరువాత నీసమ్మతి వలదని చెప్పఁగల కారణము. అది మిక్కిలి సమర్థమైనదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

సంధ్యా—అంతకంటె ముఖ్యకారణము నాథునాజ్ఞ జరుపుటయే. చెలియా! పాతివ్రత్య ధర్మాచరణమున నెంతమేలు కలదు. సావిత్రిదేవి తన పాతివ్రత్య ప్రభావమున మృతపతిని బ్రతికించుకొనియె. ఇంక నంతకంటె నెక్కుడగు కార్యముకలదా?

[పునః ప్రవేశము: చంద్రకాంత.]

సంధ్యా—పంపితివా సఖియా! యాజాబును?

చంద్ర—అప్పుడే పంపితిని. నాథుఁడిందువచ్చునేమో యని నిరీక్షించుచు నింతవఱకు మసలితి.

సంధ్యా—నాథుఁడిందేల వచ్చుననుకొంటివి?

చంద్ర—వింధ్య ప్రాంతమునుండి మఱలివచ్చినపిదప నిచ్చఁ జూచుటకును, నీసమ్మతి వడయుటకును మొగము లేక యింతవఱకు దిక్కుతోఁచక సంకోచించు నాతనికి నీవాజాబు పంపుట తూఁగియాడు వానికిఁ బఱుపువేసియిచ్చినట్లయ్యెఁగదా కాబట్టి పరుగెత్తివచ్చు ననుకొనుచుంటిని.

[ప్ర: మోహిని (వెలుపటి ప్రక్కన జాబుచేపట్టి).]

మోహిని—(స్వగతము) ఆహా! ఇదియేమి ఋణానుబంధము. నాకృత్రిమ మోహామంతయు యథార్థ మోహమై పరిణమించె. రుక్మాంగదు పట్టమహిషి సమ్మతిగోరియుంటిఁగదా? అది యనుగుమనుటకే నాకు నోరెగయకుండె? నేనడిగివచ్చెదనని యా రాజేంద్రుఁడు పలుమాఱు చెప్పినను, నామె యొప్పదనియు నప్పుడు శంకరు సన్నిధానమున నొనర్చిన ప్రమాణమునకు భంగముకలిగిన నేనెక్కడ నతని మానిపోవలసి వచ్చునోయను భీతిచే నామనోహరు మంగళాంగ దర్శనమైన నిరంతరము నొనర్చుచుందునని వలదని యాఁపుచు వచ్చితి. ఇప్పుడట్లడుగుటకుఁ ముందే సంధ్యావళీదేవి యీజాబు పంపవలయునన్న నెంత మహోదారగుణము? ఎంత పారమార్థికము? ఎంత పరోపకార పరత? ఎంత యాత్మతిరస్కారము? ఇట్టి మహోదారతిలకను ధర్షించుకొనవే వలయుఁగదా?

(లోపలివై పుఁజూచి)

ఏమంటివిదాసీ! అక్కడనే కూర్చుండియున్నారా? ఈమువ్వురిలో సంధ్యావళి యెవరు? ఓహో! ఆమధ్యయున్న యామెయా? మోముచూచిననే మహాత్మ్యము తెలియుఁగదా? (సమీపించి) సంధ్యావళీదేవీ!

సంధ్యా—(స్వ) ఆహా! ఎవ్వరీ తరుణీమణి. చూడ్కికి మిఱుమిట్లు గొలుపు తేజముఁ గలిగియున్నదే? ఈమె మానవవనిత యగునా? దేవవనితయగునా?

మోహి—అమ్మా! ఈజాబే నీమహోదారగుణమంతయు నాకుఁజాటిచెప్పె. మీనాథుఁడు నాయొద్దనుండిన కాలమున మీదాసి తెచ్చియిచ్చె. అతఁడు నాచేతికిచ్చె. చదివితి. నీపరోపకారపారీణత నెఱిఁగితి. నిన్ను దర్శించుకొను కుతూహలము వొడమ నాథుని యనుమతివడసి యేతెంచితి. నే మోహిని యను నచ్చర చేడియను.

సంధ్యా—(శీఘ్రగతిలేచి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నానాథునికి నంతనురాగము గలిగించిన నీవు నాకెంతయుఁ బూజనీయవు. అమ్మా! నీవీయెడకు రావలసియుండెనా? ఒక మాట చెప్పియంపియుండిన నే వచ్చియుందునే? నీయనుగ్రహ విశేషము మమ్మును మా నాథుని భాగ్యరాశిమించె. దేవతలకైన భజనీయవైయున్న యప్సరస్తరుణివగు నీవు నాథునిజెట్టపట్ట వలయునన్న, నతని భాగ్యవిశేషమే కాదా? ఇంక నీయట్టి దుర్లభ్యకాంతామణితో మాకెల్లరకు సపత్నీత్వము చేకూఱవలయునన్న మాభాగ్య మెంతనవచ్చును! కూర్చుండుము.

మోహి—(కూర్చుండి) అమ్మా! నిన్ను దర్శించుట నాను భాగ్యోదయమే. నీవు వ్రాసినకమ్మ చూచినవెంటనే, నీయెడ నాకింతింతనరాని భక్తి పొడమె. నాతప్పు లున్న క్షమింపుము. వింధ్య ప్రాంతముననున్న శిష్టకామేశు భజించువేళ నీనాథుని సందర్శనము నాకు లభించె. ఎనలేని మోహాబ్ధి మునిఁగితి. ఊరక చెట్టపట్టిక వనితాంతర ప్రసక్తి మానుటయే కాక యటుమానుటకు నీసమ్మతివడయుటయొక సమయముగా నభిలషించి ప్రమాణముగైకొంటిని. ఒకయెడ మోహాతిరేకమును మఱియొకయెడ నీవు సమ్మతింపకున్నఁ బ్రమాణభంగమును నిష్ఠాభంగమును నగునని భీతియు బాధింపఁ ద్రొక్కులాడుకాలమున నీకమ్మఁ బంపి పుణ్యము గట్టుకొంటివి. ఒక సమ్మతి యిచ్చితివి గదా? ఇంకొకసమ్మతి సమక్షమమున నిను వేఁడుటకై నేనువచ్చితి. అదియేమన్న—

సంధ్యా—అమ్మా! సమ్మతియని నీవనకుము. నీయాజ్ఞ యేమైనను నెఱవేర్చెదను. నీ వడుగుటకుముందే యది యెట్టిదయినను నాయంగీకారమున్నదె నమ్ముము.

మోహి—అట్లయిన ధన్యనైతి. నాప్రార్థన వచించెదను. స్వామి సన్నిధిఁ బ్రమాణ మొనర్చియున్నందున నీసమ్మతివడయక నాథుని పాణివట్టుటకు శక్యముకాకుండెఁ గాక యది నెఱవేర్చినపిదప నాకూర్మి సమయము నే మానుటకు నాకుఁబూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలిగె? కావున నే దండనుండువఱకు వనితాంతర ప్రసక్తి మాన

వలయున్నన్న సమయము నేనైన వదలుకొనెన. నన్ను మీలోఁ జేరినదానిఁగాఁ దలంచి మాన యందటి యెడ నేకరీతిగా మననాథుఁడు వర్తించుటకు నీసమ్మతి కావలయునని ప్రార్థించుదాన.

క్షోమచంద్ర — (మోహినికి నమస్కరించి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నీవు మాతల్లివి మమ్ము నానంద పయోరాశి ముంచితివి.

సంధ్యా — కాంతాలలామా! నీకెంత మహోదారగుణము! మాయెడ నక్కటికము కలిగి ప్రమాణమునైన మఱలించి యింతనుగ్రహింతువే! ఎంతటి ధీరగుణము! మమ్ము నీ చెల్లెండ్రఁగా దాసులఁగా నేలిన నదియేమాకుఁ బరమార్థము.

అనుబంధము 15.

(యవనిక దిగజారును.)

:0:

చతుర్థాఙ్కము-తృతీయరంగము.

———:o:———

ఉద్యానవనము.

[ప్ర: మోహిని-రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—అలివేణీ! చూడు మప్పుడే సాయంకాల మగుచువచ్చె. ఆచక్రవాక దంపతులకు లభింపనున్న వియోగమునకై యవి యిప్పుడే తపించునటులున్నది.

మోహి—నాథా! ఇప్పుడు వచ్చినట్టున్నదే మనమీ యుద్యానవనమునకు! మధ్యాహ్నమున వచ్చితిమి. అప్పుడే సాయంకాలమయ్యెనా?

రుక్మా—మోహానుబంధమున్నందున మనకుఁ బ్రొద్దే తెలియదయ్యె. ఈప్రొద్దుచేత మన మోహము మరెంతయు గ్రుడ్డివారిగా నొనర్చినది!

మోహి—అటుగాదు. మన మొక్క-యాట యాడితిమిగదా? దానివలనఁ బ్రొద్దు తోఁచకపోయినది.

(గోపల భేరీధ్వని.)

నాథా! ఏమి భేరి మ్రోయుచున్నది? ఇదేమి రణభేరియా?

రుక్మా—కామినీ! ఇఁక మూఁడు దినములు నన్ను విడువుము. ఈదినము దశమి. సాయంకాలమైనది గనుక యేకాదశీ వ్రత నియమమును జాటించుచున్నారు. ఇప్పటినుండి విష్ణుధ్యాన మొనర్పవలయు. రాత్రి భోజనములేదు. రేపంతయు నుపవాసము. రాత్రి జాగరము. మఱునాఁడు సూర్యోదయమునకే పారణ. పగలంతయు నిద్ర లేకుండ నుండవలయు. మఱల రాత్రిభోజనము వర్జింపవలయు. ఈ మూఁడు రాత్రులును నీవియోగము నాకెంత చింత ఘటిల్లఁజేసినను హరివాసర వ్రత నిష్ఠ మానని నాకు విధిలేదు. ఇప్పటికిదియే కడముద్దుగా నుండుఁగాక (అని యాలింగనము చేసికొని ముద్దిడఁబోవ.)

మోహి—(దూరముపోయి) నాథా! ఇదియేమి పిడుగుపాటు తెచ్చితివి. ఇట్టివ్రత మెందైనఁగలదా? నీవేమో సులభముగ మూఁడుదినములంటివి. అవి నాకు మూఁడు యుగము లౌట విచారింపవైతివే? సర్వసుఖము లనుభవింప నాస్పదము గలిగించునట్టి వయసున్న కాలమున నిదియే మేకాదశి? విడువుము. ముసలితనము వచ్చినప్పు డేకాదశి నియమము లన్నియు నింక రెండునాళ్లెక్కువగా నుపవాసము నుండినైన నడిపింతువుఁగాక! ఇప్పుడేటికి వదలుము. నాకౌఁగిటికి రమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! నేనెట్టి మాటకైనఁ దాళుదుఁగాక, యీవ్రతమును మాత్రము నీవు చులుకనగ మాటలాడితివా నేనోర్వను.

మోహి—ఇదియా నీసరసము? సుఖరీతి దేవలోకమున మెలఁగుచున్న నాకు లేని యాశలు గల్పించి, లెక్కలేని ప్రమాణములుచేసి యిటు కొనివచ్చినది నీవేకాదశీ వ్రతమొనర్చి నీ శరీరము శుష్కింపఁ జేసికొని నా మోహము శుష్కింపఁ జేయుటకా? ఇది నేనుమాత్ర మెట్లోర్తును? నాథా! ఏల యీ భ్రాంతి? వదలుము. అలపూఁబాన్పుపై వినోదక్రీడల మెలఁగుదము రమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! ఇంకొండనకుము. ఇది నాచేతఁ గానిపని.

మోహి—రాజేంద్రా! నామాట లించుకైన జవదాఁటనని నాచెట్టపట్టితివే? ప్రమాణమొనర్చితివే? పురుషులయొక్క మాటనిలుకడ నిప్పుఁడుగదా నాకుఁ దెలిసినది? ఘోరప్రమాణ మొనర్చి పదిదినములైనఁ గాలేదే?

రుక్మా—మనోహారిణీ! నీచరణములపైఁబడి వేఁడికొందు నన్ను మసలింపకుమా? నీమాట యెట్టిదైన నొనర్తునని ప్రమాణ మొనర్చినది నిక్కమే. ఆ ప్రమాణమునకై నా ప్రాణమైన నాకంటె నెక్కువగు నేపదార్థమైన నొసంగెదఁగాని యీ యేకాదశీ వ్రతము మాత్ర ముజ్జగింపను. అనుగ్రహించి యీ యుద్దేశము మానుమా?

మోహి—నాథా! ఒక పనికిరాని యేకాదశినాఁ డుపవాసముచేసి సగము చచ్చుట మానుమని వేఁడి నందులకు నీప్రాణమే యొసఁగెదనంటివి. ప్రమాణమైనఁ దప్పెద నంటివి?

లయగ్రాహి.

ఆలయమునందుఁగలబాలురు కుటుంబినియు
జాలిఁబడుచుండఁజని శైలగుహలందున్
బేలవలెనుండియుఁ గపాలముగళాసమును
కేలనొకదండమును వ్రేలితుదదర్భల్
పోలధరియించి మృగజాలములఁగూడిఫల
మూలములుపర్ణములు గాలిభుజియింపన్
జాలిచరియించు మునిలీల నుపవాసముల
నేలమదిఁగోరెదు నృపాలకులచంద్రా.

ఇంతన్యాయ మెందైనఁగలదా? విడువరాని ప్రాణమే విడుచుట కొప్పెవాఁడ వింక నన్నవలీలగాఁ విడువఁగలవుగదా? ఇంక నే నేల యిందుండవలయు.

రుక్మా—(కోపమున) తరుణీ! అప్పుడే చీఁకటిపడియె. నేను హరిభజన మొనర్పవలయు. ఇంకఁజాలు నీ మోహప్రసంగము, ఇంతజ్ఞానమా? భగవద్విషయమున భక్తిగలవారి నెట్లయిన నింకింత భక్తి వెలయునట్లు చేయుటమాని చెడుమార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁ జూచుట పాడియా? ఇంకూరకుండుము. నీమాట జవదాఁటువాఁడఁ గానని నేనొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ కర్థమిదికాదు.

మోహి—(స్వగతము) ఆహా! నేఁ గడుదూరము పోవనిచ్చితి. ఈవిభునెడ నాకుఁ గల మోహ మగ్గలముగదా? ఎట్లు మానిపోవఁజాలుదు? (లేవఁబోవ).

రుక్మా—ఏమి లేచెదవు? (చేయిపట్టి నిలిపి) నీవును నాతోఁగూడ నేకాదశీ వ్రతము నాచరింపుమా? పోయి స్నాన మొనర్చిరమ్ము. భగవద్ధ్యాన మొనర్తము.

(యవనికపడును.)

—:చతుర్థాఙ్కము సమాప్తము:—

———:0:———

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

---:O:---

పఞ్చమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

---O---

పర్వతసానుదేశము.

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ.]

రంభ—చెలులారా! కొంచమైనను దాక్షిణ్యముచూపక మనము బుద్ధిచెప్పవలయును.

ఊర్వశి—రానిమ్ము. దానిఁబట్టిన దయ్యము నేవిడిపించెదను.

[ప్ర: మోహినిని బిలిచికొని వరూధిని.]

వరూ—అక్కలారా! ఇదిగో యీ మోహినిని బిలిచికొనివచ్చియున్నాను. రుక్మాంగదు నిద్రపుచ్చి వచ్చియున్నది.

(మోహిని యందఱికిని నమస్కరించును).

ఊర్వశి—చాలును నిలుపుము నీనమస్కారములు. నీ విక్కడినుండిపోయి యెన్నిదినము లైనది చెప్పుము? అట్లేల తలవంచుకొని యున్నావు? ఏలపలుకకున్నావు?

రంభ—ఏమే మోహినీ! సిగ్గులేదా? చెప్పుము మూఁడు నెలలు కాలేదా?

మేనక—ఇంకనైన రుక్మాంగదుని పొందు తృప్తిడెనా-లేదా?

తిలో—అక్కడ నెవ్వరు విటులు దొరకక యిక్కడకుఁ బరుగెత్తివచ్చితివా? లేక నీ ముద్దుమోము చూచి నీపనియంతయు నేనే చేయుచు నీకు సెలవిచ్చితినా?

రంభ—కాదే మోహినీ! నీతలదన్నిన వాండ్రెందఱోయుండఁ బదిదినముల లోపల రుక్మాంగదు వ్రతము చెఱుచు యుక్తిశాలిను లెందఱోయుండ నేనీ కార్యము చేయుదునని ముందుఁబడి వచ్చితివే. ఇందులకా?

మేనక—దేవేంద్ర భోగముకంటె-సోమయాజుల భోగముకంటె-యుద్ధహత వీరుల భోగముకంటె రుక్మాంగదు భోగము నీకంత మెచ్చునకు వచ్చినదియా?

ఊర్వశి—దానితో నేమిమాటలే? మొద్దుముండ. పోదము రండు. దీని బిలుచుకొని

పోయి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి యిదివఱకుఁ జేసిన యపరాధమునకుఁ గొన్నినాళ్లు యమయాతనల కొప్పఁజెప్పుదము.

మోహి—అక్కలారా! నను క్షమింపుఁడు. నిక్కముగా నాకు బుద్ధిమాంద్యము గలిగెను. ఇంక మసలను, ఇదే యిఁక మూఁడుదినములలోనే యేకాదశి రాఁగలదు. ఎట్లయినను కార్య సాధనము గలిగించుకొని వచ్చెద. నన్ను మన్నించి విడిచిపొండు.

ఊర్వశి—ఇంక నీమాటలపై మాకు నమ్మకము గలుగఁగలదా? ఆ రుక్మాంగదుఁ జూచిన వెంటనే నీ కెదలేచి అంగలార్పఁ గలవు. నీకుఁ దగినది యమలోకమే. నీ వొనరింపనున్న కార్యమునకు వేఱొకరిని నియమింతముఁట లెమ్ము. కొన్నినాళ్లు నీవు యమలోకమునందుండి వచ్చిన నీభోగాపేక్ష శాంతమగును.

మోహి—మీకు నమస్కరించి వేఁడికొందును. నామాటైనఁ జూడుఁడు ఇన్నినాళ్లజ్ఞానినై నే మసలిన నేర మొప్పుకొందును. ఇంక మూఁడు నాళ్లుకదా! నే గడువు గోరుట? అనుగ్రహించి నాకొసంగుఁడు.

మేనక—ఊర్వశీ! ఏమో మిక్కిలి చెప్పుకొనుచున్నది ఈమూఁడు దినములు గడువు నిత్తము. మోహినీ! ఈసారిమాత్రము నీవు కార్యసాధనము గావింపక కామోన్మాదము చూపితివా నిన్ను యమయాతనలకు నప్పగించుట యట్లుండఁగా మేమందఱము గలసి నీకొసంగఁగల యవమానమును బాధలును నీ వూహించుకొనఁ జాలవు.

రంభ—రంకుముండ. మేమందఱము జీవ వైకుంఠోత్సవమునఁ దనపని సహితము చేసి బాధపడుచుండఁగా సిగ్గులేక తానొక మానవుని ప్రక్కనఁ బరుండి యానందపడుచున్నది. దీనికేటిగడువు నే? ఈ మూఁడు దినములు విడిచిన సాధింపఁగలదనుకొంటివా? చెప్పినఁగొట్టిఁ బిలుచుకొని పోవుదము. మావరూథినిని రుక్మాంగద జయమునకై పంపుదము.

తిలో—(మోహినిఁ గాలఁదన్ని) అవును. దీనిం గృపఁజూడరాదు. గడు వేమిగడువు? దాని పిండము. ఈ మూఁడు నెలలు పనిపాటలులేక సౌఖ్య మనుభవించినది యింక వచ్చునా? పోదము పిలుచుకొని దేవేంద్రు నొద్దకు.

మోహి—(నమస్కరించి) అక్కలారా! నామాటనైనఁ జూడుఁడు. మూఁడు మాసములు బాధపడితిరిగదా? ఇంక మూఁడు దినములకేల కక్కసించెదరు. తప్పక కార్యసాధన మొనరించి మీబాధలు మాన్పెద.

ఊర్వ—చెలులారా! పోవనిండు. ఈ మూఁడు దినములలో నేమి చెడఁగలదు. మోహినీ! అందఱి పాదములు ముట్టి యింక రుక్మాంగదునిపై మరులునఁ గార్యహాని గావింపనని ప్రమాణము చేయుము.

మోహి—(అందఱి పాదములుముట్టి నమస్కరించి).

ఆ. వె. కోపగింపవలదు మీపాదములయాన
మూఁడునాళ్లలోనముదముమీఱఁ
గార్యసాధనంబుఁగావింతుమన్నింపుఁ
డరసితప్పులన్నియక్కలార.

(ముందు యవయనికపడును.)

—— :0: ——

పఞ్చమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

మోహిని పడకటిల్లు.

మోహిని పండుకొనియుండును.

[ప్ర: తిలోత్తమ.]

తిలో—(లేపి) మోహినీ! ఈ నాఁ డేకాదశి. రంభాదులగు మనవారు నిన్ను హెచ్చరించుటకై నన్ను బంపియున్నారు. అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చె. ఈరాత్రి లోపల నీవొనరింపఁదగిన కార్యము నొనరింపక పోయితివా తత్ఫలమును గుఱించి చెప్పఁ బనియే లేదుగదా? మహోత్కంఠతో మేమందఱము విమానములపైనుండి నీకార్యము నిరీక్షించు చుందుమని వచింపుమనిరి. రేపు సాయంకాలమునకు ముందే నీవేతెంచి మమ్ముఁ గలిసికొనవలయునని చెప్పుమనిరి. హెచ్చరిక!

(నిష్క్రమించును).

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—(స్వగతము) ఏమికారణమో తెలియకున్నది. హరిభజన మొనర్చుచు జాగరము సేయుటకై వచ్చుచుండిన మోహిని యీనాఁడు రాదయ్యె. పోయి విచారింతుఁగాక. (మోహిని యొద్దకువచ్చి) మోహినీ! అదేల శయనించియున్నావు. పద్మనాభ దేవాలయమునకుఁ బోవలసి యున్నదిగదా? ఏకాదశినాఁడు పడకపై శయనింతువే? నీకేమి బాధకలిగె?

మోహి—మనోహరా! నాకుఁ గలిగియున్న బాధ యింతంతనఁజాలుదునా. అదితీర్ప నీచే నున్నది.

రుక్మా—ఆహా! మోహినీ! నేఁడేమి క్రొత్తమాటవింటిని? నీకుబాధగలిగి నేతీర్ప సాధ్యమున్న యోచింపవలయునా? నీవింత యాజ్ఞాపించినఁ జాలుఁగదా?

మోహి—నాథా! నీవనుటకేమి. ఉపచారముకిట్లాడెదవుగాక నిక్కముగా నీవొనరించుటకు సంశయింతువని బాధపడుచున్నాను.

రుక్మా—తరుణీరత్నమా! నీవిట్లన్న నే నేమన నేర్తును? నీయెడ నాకుఁగల పూర్ణమోహము నెంత సంశయించినట్టులయ్యె. అది యటుండుఁగాక. ఇష్టకామేశు సన్నిధానమున నీమాట యేదియున్నను జవదాఁటువాఁడఁ గానని ఘోరప్రమాణము నొనర్చితినే? దానినెట్లు మఱవసాధ్యము?

మోహి—మోహామునకేమి? ప్రశంసనీయమగు నీదక్షిణ నాయకత్వము నినుజేపట్టిన యందఱి యెడను నేకనీతిగా మోహ ప్రాచుర్యమే గావించు. ఇంకఁ బ్రమాణమన్ననో పుంఘులు రాజులును నగువారికి లక్ష్యముండఁగలదా? మీరెల్ల వారి జాక్షులందును వైవాహికములందును ప్రాణవిత్తమానములభంగమందును జకితగోకులాగ్రజన్మరక్షణమందును బొంకినను నఘము పొందదని కుగుర్చుకొని యున్నారే? మీకు బొంకఁగూడని విషయమే లేదు. అన్నియు నిందులోనే యణఁగి యున్నవి.

రుక్మా—దేవీ! ఇదియేమి యీనాఁడిట్లు పరీక్ష చేయసాగితివి. అప్పుడే పదిగడియల రాత్రి యయ్యె. ఏకాదశీ పుణ్యకథ వేళ మీఱనయ్యె. చెప్పుము నీయభీష్టమైన నేమి? నాకు సాధ్యమున్న నవశ్యము నెఱవేర్చెద. దేవాలయమునకుఁ బోవు వేళయయ్యె.

మోహి—ఇప్పటికైన నిది ప్రమాణమేనా? నమ్మనచ్చునా?

రుక్మా—నమ్ముము. నీయాన-నాయాన, యీయుమేశునాన నెఱవేర్చెదను. ఎట్టి ఘనకార్యమైన నొనరింపఁ బ్రయత్నించెద.

మోహి—ఘనకార్య మొక్కటికాదు. అఘటన మేమియులేదు, నాథా! చెఱకువిలుకాని బాధకు సహింపఁజాలక యన్యథా శరణముఁ గానక నిను వేఁడవలసి వచ్చియున్నది.

అనుబంధము 16.

రుక్మా—(చెవులు మూసికొని) హా! నారాయణ! నారాయణ! పాపము శాంతమగుఁగాక, పాపము శాంతమగుఁగాక. మోహినీ! ఇదేమి మొఱకుదనము? ఈనాఁ

జే కాదశి యగుట మఱచితివా ? దినదినము స్నానముగలదే ? నేఁడును రేపు ద్వాదశియుఁ బోనిమ్ము. ఇష్టవిధానమున ననంగ క్రీడలఁ దేలుదముగాక. తప్పాడితి నునుము. ఈమాట యంగీకరింపుము.

మోహిని — ఆహా ! దైవమా ! నే నెంత నమ్మియుంటి ? ఇష్టకామేశు నాలయమున నాన యొనర్చినందున కిదిఫలమా ? నిమిషమునకుముందు నాయభీష్టమెట్టిదైనను జెల్లింతునని వచించిన సత్యమున కిదిఫలమా ? పనికిరాని యొక యేకాదశీ వ్రతమునకే యింత యసత్య మాడవలయునన్న నింక నాయభీష్టము నీ వెట్లు చెల్లింపఁగలవు ? ఎట్టి ప్రమాణ మొనర్చినను సత్యభాషణము నిలుపఁజాలవని నిన్ను సంశయించినది నిర్హేతుకముకాదుకదా ? అయ్యో ! నే నెంత నమ్మితిని ! ఆ యిష్టకామేశుని దర్శించుకొను బుద్ధి నాకు నాఁడేల పొడమె ? పొడమెఁగాక వచ్చినదాన నీరాజన్యు నేల చూచితి ? చూచితిఁగాక నాకీ పృథివీపతిపై మోహము జనింప నేల ? జనించి నంతనే యణఁచుకొని నేసమ్మతింప నంటినే ? ఆ పట్టె పూర్ణముగాఁ గొనవఱకు సాధింపక యతని ప్రార్థన నియ్యకొంటి నేల ? ఇయ్యకొన్నను నామాట పాటించునని నమ్మితి నేల ? ధరావరుల వృత్తాంతమంతయుఁ బూర్ణముగా నెఱిఁగియుండియు నీ భూవిభుఁ డొనర్చిన ప్రమాణమును విశ్వసించితి నేల ? అకటా ! ఎంత జేసైతిని ? ఎంతె యాపదకు గుఱియైతిని. ఎంత క్రుంగిపోయితిని ? సరివారిలో నెంత పలుచఁదనము దెచ్చుకొంటిని. ఎన్నియో యజ్ఞము లెన్నియో ఘనకార్యములు ప్రకటించిన మానవులకుఁ గాక చిక్కని నాయట్టి యప్సరస యొక రాజ మాత్రునికి సశరీర సుఖమిక్కఁ దలపడి వచ్చినందునకు నాకుఁ దగిన శిక్షయే కదా ? రాజేంద్రా ! ఇంకానతిమ్ము. నీ ప్రమాణము నమ్మిన వివేక శూన్యతకు నాకుఁ దగినశిక్ష యొసంగితివి. నీపూర్వ జన్మమున నొనర్చిన తపఃఫలమున నీ మాటలకు బేలుపోయి నీకిన్ని నాళ్లు చిక్కియుంటి. ఇంక నే వెడలిపోయెద. నీమాట నీకొప్పఁ జెప్పెద. మాయప్సరస్త్రీలకెల్ల నీయమోఘ సత్యనియమము వచించి నాయొక్కదాని చేటువలన వారి నందఱి నిట్లు మోసపోవకుండ నొనర్చెద. (లేచును).

రుక్మా — తరుణీ జనవతంసమా ! నీవిట్లాడుట పాడియా ? నాల్గుమాసములనుండి నను బాలించుచువచ్చితివే ? ఒక్కనాఁడైన నాయెడ నపరాధమునకుఁ గారణముండెనే ? మీఱరాని యేకాదశీ వ్రతముగాక, నీయభీష్టము చెల్లించకుందునే ? నీకుఁ గన్నీ రేల కలిగె ? నన్ను మన్నింపుము. నాయపరాధముల క్షమింపుము. ఇది నాకు సాధ్యము కానిపని. చూచితివా ! నీకిట్టి ప్రణయకోపము కలిగినవేళ నిన్ను గౌఁగిలించుటకును, నీకన్నీరు మున్గాడుటకును, నీచెక్కులంటి-చేతులంటి-చరణములంటి వేఁడుకొని యూఱడార్చుటకును నీ యేకాదశీ వ్రతమే యభ్యంతర పఱచుచున్నదిగదా ?

సీ. ఘనవేణి నీ చెక్కుఁ గవనంటినా మోహ
    మొగిఁ దెలుపంగ లేకున్న వాఁడ
వనజాయతాక్షి నీప్రణయకోపము దీర్ప
    నిన్ను గౌఁగిటఁ జేర్పకున్న వాఁడఁ
వరశాక్షి నీమోహపరితాపమారని
    కన్నీరు ముద్దాడకున్న వాఁడ
మానినీమణి నన్ను మన్నింపుమని కాళ్ల
    నొరఁగి వేఁడఁగఁ జాలకున్న వాఁడ

గీ. వదలరాని యేకాదశీవ్రతముగాక
    కారణం బొండు గలుగదు సారసాక్షి
బాసఁ జేసెద నింతైన మోసమెఱుఁగ
    నన్ను మన్నింపవే మదనాగయాన.

మోహి.—సతీధవా! నీవును, నీయేకాదశియు సౌఖ్యముగానుండుఁడు. నాకేల యిరికి నీగొడవ? నీవేకాదశినే పెండ్లియాడితివి గాక, నాచెట్టపట్టితివా? ఎట్లును బోయెడిదానఁ గదా? నాకేమియుం గొదవగలుగదు కాని నిను జూచిన, నత్యంతమగు దుఃఖము గలిగెడు. భూరమణా! మీపూర్వికులు సత్యరక్షణమునకై యెన్నియో కార్యములొనర్చిరి. తనుప్రాణములనైతమిచ్చిరి. లోకమున నెందఱు రాజులుండలేదు? ఎందఱు చక్రవర్తు లుండలేదు? ఎంతపాటుపడి, యెన్ని దుఃఖములకోర్చి, వారు సత్యధర్మమును రక్షించిరి. నీవు మూఢుఁడవై, యరకాసుచేయని యేకాదశీవ్రతమునకని విడువరాని సత్యవ్రతము నవివేకివై విడిచెదవేయని పరితాప పడుచున్న దాన. ఇది శేఁగుఁబండ్లు కొనుటకై ముత్యములు పోసినట్లయ్యెఁ గదా? నీకర్మమునకు నేనేమి చేయుదాన? అసత్యపాపము నొప్పుకొంటివా? ప్రమాణధిక్కృతికియ్యకొంటివా? వచింపుము కడమాట. పోఁబోయెద.

రుక్మాం.—ఇది నా దుష్ప్రాప్తియనవలయునా? లేక నీదుశ్చరిత మనవలయునా? నాప్రాణములైనఁ దృణప్రాయముగ మానుదుఁగాక, యసత్యపాపమునకు నే నియ్యకొందునా?

మోహిని.—మాటలాడితివి గాక, కార్యమున నేమి చూపితివి?

రుక్మాం.—తరుణీ! ఇంకూరకుండుము. నాకుఁ గోపము వచ్చును. సభక్తితాత్పర్యముగ విష్ణుసేవయొనర్చుచుఁ దిరుగరాని మానసముతో నిశ్చలనిర్జలైకాదశీ వ్రతము జరుపుచున్న

నాకు వ్రతభంగ మొనర్చురీతి నిట్టికోరిక కోరెదవా? అడివలదనిన నాకు సత్యభంగమా? చాలునీచాతుర్యము. నేనసత్యవాదినైన, హరివాసరమున నీతో రమింప సత్యవ్రతుఁడగు పతినే కోరుకొనుము. ఇంకనైన నేమి?

మోహిని—రాజేంద్రా! నీసాహసమును, నీవాచాలత్వమును నెంతనవలెను. అసత్యమాడియు, నందునకుఁ గుందుటమాని నాపైననే తిరుగువడి ప్రమాణములు సరకుగొనక, యసత్యముకాదని వాదించెదవే? ఇంకనాపై- నన్నే కోపగించెదవే? ఇదిజాణతనము కాదా? పోనిమ్ము. ఇదిప్రమాణమైనదియు నప్రమాణమైనదియు, దీర్చివగడెంచువారు లేకుందురా? అదితరువాత విచారింతమఁట. ఇప్పుడైనవచింపుము. నామాటయెట్టిదైనను, జవదాఁటనని స్వామికోవెలయందుఁ జేసినప్రమాణమును బట్టిసాధించెద. నేను నేఁ డేకాదశియైనను, నేమైనను నిన్ను విడువను,

రుక్మా—మోహినీ! నావ్రతనైష్ఠికత నిన్ని దినములు చూచియు, నీ వెఱుఁగవైతివా. ఇదినాకుసాధ్యమగునా?

అనుబంధము 17.

వలసియున్న నారాజ్యమంతయు నీకొసంగి యడవుఁ జేరుమనుము. నాభార్యలనెల్ల నీకు దాసులుగానొనర్చి యూడిగము చేయింపుము నాకుత్తుకయైనను, నాకొమారు కుత్తుకయైనను, ఖండించి నీయెదుటఁ బెట్టుమనుము. ఏదైననొనర్తుఁగాక, యీవ్రతోపసంహారము మాత్రమునాచేతఁగాదు.

మోహిని—నిక్కమా? ఇదితప్ప నీవింకేమైననునడిగిన నీయ్యఁగలవా? ఇత్తువా? ఇదియైనఁ బ్రమాణవచనమేనా?

రుక్మా—నీవే ప్రమాణము చేయుమన్నను జేసి తప్పక యొసంగుదును.

మోహిని—అట్లయినకానిమ్ము. నీవు నీకొడుకు తలకోసి యిచ్చెదనని వచించితివికదా? ఆకార్య మొనరింపుము.

రుక్మా—హా! దైవమా! (అనిమూర్ఛిల్లును)

మోహిని—(రుక్మాంగదునకు శిశిరోపచారములు చేయుచు) రాజేంద్రా! రాజేంద్రా! ఆహా! ఎంతకార్యమాయెను. సేవకా!

[ప్ర: సేవకుఁడు.]

నీవీక్షణమునఁబోయి రాజుగారు మూర్ఛిల్లియున్నారని చెప్పి తగినయౌషధములు తీసుకొని రాజవైద్యుని రమ్మనుము. అహా! నేనెంత క్రూరకృత్య మొనర్చితి. నామనోనాథునకెంత యాపదగలుగునట్లొనర్చితి. అచ్చరలలో నెందఱోయుండిరి గదా! నేనేల యీవ్రతభంగ కార్యమునకుఁబూనితి.

[ప్ర: తిలోత్తమ (పైనుండివచ్చి)]

తిలో—మోహినీ! పైనుండి నేనంతయు వినుచున్నారము. మంచిమార్గముఁబట్టితివి. మనకార్య సాధనమునకు నిదియేసమయము. ఇదియేదారి. తిరిగితివా! పనితప్పను. భద్రము. భద్రముసుమా? (నిష్క్రమించును.)

[ప్ర: (శ్రీఘ్రగమనమున) రాజవైద్యుఁడు సంధ్యావళి-కోమల చంద్రకాంత-ధర్మాంగదుఁడు.]

సంధ్యా—అమ్మా! మోహినీదేవీ! ఏల యీరాజన్యున కీమూర్ఛగలిగె?

మోహిని—వైద్యచంద్రమా! ఏదేనిచికిత్సయొనర్పుము. తెలివిగలిగింపుము. అమ్మా సంధ్యావళీ! దాఁప నేల చెప్పెదను. నేనీరాజన్యు నొకస్వల్పకార్యమపేక్షించితి. అదితన యేకాదశీవ్రతమునకు భంగముకలిగించునని యొసఁగఁడయ్యె. నామాటమీఱఁడని యతఁడొనర్చిన ప్రమాణమును నిర్బంధించితి. ఏమన్ననుమానక తనకొడుకు కుత్తుక నైనఁగోసియిత్తుఁగాక యీకార్యము నేఁ జేయనని మనస్వీగా నను గోపగించుకొని మాటాలాడె. నేనును నీకొడుకు కుత్తుకయేకోసి యిమ్మంటి మూర్ఛిల్లియున్నాఁడు.

కోమల చంద్రి — ఓసి! దురాత్మురాలా! ఓసిగయ్యాళి ఇదెట్టికోరికయే? సుకుమారు కంఠచ్ఛేదన మొనర్చుటకు రాజేంద్రుఁ డెట్లోర్వఁగలఁడు. ఇంతదౌరాత్మ్య మెందైన వింటిమే?

(వైద్యుఁ డుపచారము చేయఁగా రాజునకుఁ దెలివిగలిగి లేచి కూర్చుండును).

రుక్మాం—హా! మోహినీ! నాకెంతటిపిడుగుపాటు గలిగించితివి. సతీమణులారా! మీరువచ్చియెంత సేపైనది? మోహినీ! నీక్రూరకృత్యము మానితివనుము. తప్పాడితినను. నిర్బంధము మానుము. నాపైఁగరుణ రానిమ్మ.

సంధ్యా—మోహినీదేవీ! చేయరాని కార్యములు చేయుమనిపతిని నిర్బంధపెట్టుట పాతివ్రత్యమునకే భంగము కలిగించునదికదా?

సీ. కామినీమణికి మంగళసూత్రమే చాలు
శృంగారములకెల్లఁ జెలువుచూప
ధవళలోచనకు నైదువతనంబె చాలు
వైభవంబులకెల్ల వన్నెఁబెట్ట
నంబుజాననకుఁ బుణ్యాంగనాత్వమే చాలు
రాజసంబులకెల్లఁ దేజమొసఁగ
సతికి నాథుఁడు దృఢస్థితినుండుటే చాలు
భాగ్యలక్ష్ములకెల్లఁ బ్రభఁదనర్ప

గీ. నెన్ని జన్మములందుఁ బద్మేక్షణాలకుఁ
బతిహితంబునకంటె శోభనముగలదె
యిహపరములిచ్చు హృదయేశుమహిమ దెలియ
కధిపుమదినొవ్వఁ జేయుట యనర్థమగునె

మోహిని—నీధర్మోపదేశము నాకు ననపేక్షితము. పాతివ్రత్యమంతయు నీవేయేలఁగొన దానవనుకొంటివో! రాజేంద్రా! ఏదైననొకటి నీవొనర్పకున్నఁ బోదు. వ్రతము మానెదవా? కొడుకుఁ జంపెదవా?

కోమల—నాథా! దీనికేలయిట్టియున్నతి? దీనిమాట జరుపకున్న జగత్ప్రళయము కాఁగలదా? తొలఁగింపుము నీయింటినుండి? ఇట్టి క్రూరచింతయొనర్చుదాని నాదరింప వచ్చునా?

చంద్రికా—ఇదికోరినకోరిక జరుపనేవలయుననుచుంత నిర్బంధమేమి? ఎవతెదైనను గొడుకుఁ జంపుమని నిర్బంధపెట్టుదుర్గాతి గలుగునే?

మోహిని—సవతులారా! మీకేమి కావరము హెచ్చినదా? నోటికడ్డము లేక మాటలాడుచున్నారు? మిమ్మిన్యాయము తీర్పఁడని యెవ్వరైనఁ బిలిచిరా? పిలువని పేరంటముగా వచ్చి, కాలువల్కసాగితిరా? ఊరక నాలుక బిగఁబట్టి పడి యుండుఁడు. మిమ్మెవ్వరు నీతులడుగలేదు.

కోమల—వేశ్యా! ఇది నీకులము తప్పితము కాని నీతప్పితము కాదు. కన్నవారిఁగలపి పెంచా మన్న మాట మూలఁబెట్టి మనఁగల సామాన్యకు నకృటికము గలదా? సదసద్వివేకము గలదా?

మోహిని—ఔనే! సిగ్గులేక పతియెదుటనే వేశ్యతో సరిగట్టుకొని నాట్యమొనర్చినట్లు మాటలాడితివే! నీవు ప్రచ్ఛన్న వేశ్యవుగావా?

సంధ్యా—అమ్మలారా! మీరేల వాదించుకొనియెదరు. నిలువుఁడు.

మోహిని—రాజచంద్రా! నాకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుఁ జేతఁగాక నాసవతులఁగ్రమ్మించి నను దిట్టింపసాగితివా? నాకేమియువలదు. సత్యము జరుపలేక పోయితిననుము. మాటయిచ్చి తప్పితిననుము. ఆమాటాడుము. నాకింకేమియువలదు. ఇప్పే వెడలి పోయెద.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవేలయోచించెదవు? వ్రతభంగమైన నాప్రాణమైనఁగదా మాపిన్న తల్లి మోహినీదేవి కోరికొనుట? ఎన్ని దినములనుండియో, యాచరించుచుండిన యీ వ్రతము మానుటకగునా? చెప్పరాని దోషము సిద్ధించుఁగదా? ఇంక నాకొఱకా? నీవేల యోచింతువు. క్షణభంగురమైన యీప్రాణమును వ్రతము నిలుపుటకై త్యజించి పరమ పావనమగు హరివాసరము నాఁడు నారాయణచరణసన్నిధికిఁ బోవనెంచుటకు, నాకు

జన్మజన్మాంతరగతపుణ్యఫలముకదా? అదియెట్లు లభింపవలయు? నేనంత సమున్నతిం జెందెద. నీవించుకయు యోచింపకుము. ఎత్తుము నీకత్తివాలను! నన్ను ఖండించి నాకుం బుణ్యగతి నొసంగి, వ్రతముస్థాపింపుము. మాతల్లియును నీవును సుఖమునున్న నాయట్టిపుత్రులు నీకెందఱో గలుగవచ్చు. సంశయింపకుము.

రుక్మాం—హా! దైవమా!

మోహిని—కుమారా! అరకాసుచేయని వ్రతమునకై, నీప్రాణములు పోవంగొట్టుకొన నుద్యమించితివా?

అనుబంధము 18.

ఇదెట్టి వివేకము?

సంధ్యా—రాజచంద్రా! ఈమోహినీదేవిమాట యెట్టిదైనను, జవదాటనని ప్రమాణ మొసంగియుంటివి. ఏమిదైవప్రేరణమో యీయమ నీవ్రతభంగ మొనర్ప నభిలషించినది. దానికొప్పక నీకొడుకునైనం దలకోయుమని వచించితివి. అదియే పట్టుగా నీయమ నిర్బంధింపందొడంగె. దీనియందు ధర్మసూక్ష్మమేదియు లేదు. నీవుసత్యము పరిపాలింపవలయు.

చ. తనువులుతోడరావు సుతదారసహోదరులశాశ్వతుల్
ధనములు రాజ్యసౌఖ్యము వృథా సహజన్ములుబంధు[...]
దనయము మిథ్య యెంతయు ముదంబునఁ జేసిన ధర్మ మొక్కటే
మనుజవరేణ్య నిల్చునది మానవకోటికి నెల్లకాలమున్.

ఈకుమారుఁడును ధీరమానసమునఁ దానొప్పగించుకొనుచు వ్రతమును గాపాడుమని నిండుయోచనతోఁ బలికె. కావున సత్యపాలనమునకై పుత్రమారణకృత్యమైనఁ జేయఁదగియేయున్నది. (ధర్మాంగదుని గౌఁగిలించి) తనూజా! నీవుగదా సత్పుత్రుఁడవు. పుణ్యదినమగు హరివాసరవ్రతము భంగములేకుండ నిలిపి పుణ్యలోకగతి వడయుటకు నీవుద్యమించితివి. ఇంతకంటె భాగ్యముకలదా? చిఱుతవాఁడవయ్యు జ్ఞానాధికత గలిగి తలిదండ్రులకింత ప్రీతియొనరుస్తే? నీయట్టిసుతుఁగనుటచే, నేవీరమాతనైతి, ధన్యనైతి. అయిన నీకుఁ బెండ్లిమొదలగు కార్యములు గావించి, పెద్దవాఁడవై, కొడుకులఁ గాంచి సుఖించుచుండునది చూచి, యానందింపలేక పోయితినేయని యంతమాత్రము పొక్కుచున్నదాన. (కన్నీరునించి ముద్దాడును).

రుక్మాం—హా! దైవమా! నాకెట్టిప్రాప్తిఁ దెచ్చితివి.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవుప్రాకృతునిభంగి నిట్లుయోచింతువేల? లోకమున నెల్లధర్మములు సత్యమునకంటె నెక్కుడు కాదు? ఎన్నికష్టము లనుభవించినైనను, నెన్నికష్టములు

పడిపోయినను సత్యము కాపాడకున్నఫలమేమి? నేనెన్నిదినములు బ్రతికినను హరిప్రీతిగాఁ బ్రాణము లొసంగునంత పుణ్యము నాకుఁ గలుగ నేర్చునే? జనకా! ఇంతైన యోచింపకుము. నిగ్రహముఁ గలిగి సత్యము పాలించి, నన్నువధించి నాకును మాపినతల్లికిని సంతసము నింపుము.

మోహిని—

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి
నిలవ్రతములు సేయుటెల్ల నీగతిఁజావన్
వలవదు ప్రాణముగల్గిన
బలుసాకులుదినియు నైన బ్రదుకఁగవచ్చున్.

చచ్చినపిదప నేటిసద్గతి? నీవుపసివాఁడవు. అరయ నేరవు. మేఘములనమ్మి చెలువు నీటినిజల్లించుకొను వారుందురా?

ధర్మాంగ—మాతా! దేవవనితవై సర్వధర్మములు నెఱిఁగిననీ వీమాట యాడవచ్చునా?

అనుబంధము 19.

జనకా! లెమ్ము.

మోహిని—సంధ్యావళీ దేవీ! నీవైనను జెప్పుము.

కం. అభిషేకంబును జేయని
హరివాసరమునకునైన నిజాత్మజుదునుమన్
గరవాలంబునుబూనెడు
కరణి యినుపమొలకు మేడఁగాల్చుటకాదే.

ఈ వ్రతము మిమ్ముద్ధరించునదేమి?

సంధ్యా—మమ్ముద్ధరించుటటుండనిమ్ము. ఆవ్రతము నీకొనర్చినకీడైన నేమి? ఇంతదాని పైఁ బగఁబట్టితివి? ఈ వ్రతము భంగపఱచుటకే నీవు కంకణముకట్టి యిందువచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. నాథా! వ్రతమును, సత్యమును రెండును నిలుపుము.

రుక్మా—ఆహా! నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చె. ఈమోహిని వచ్చిన యెనిమిది పదిదినములకే, యేకాదశివచ్చె. ఆనాఁడునన్నెంతో నిర్బంధపెట్టె. అప్పటికొకరీతిఁ జాలించి యిప్పుడింతనిక్కచ్చియొనర్చుటకుఁ బ్రారంభించియున్నది. ఇందేమోయున్నది. నాదుర్విధియేయీమార్గమున, నాకు వ్రతభంగము ఘటించి కీడొంచినట్లున్నది. కానిమ్ము. మోహినీ! నీ వూఱడిల్లుము. నేసత్యవాదినగుటయుఁ గాకుండుటయు నీవెఱుఁగఁగలవు. కుమారా! రమ్ము.

ధర్మాంగ—(చేతులుజోడించికొని తండ్రియొద్దకుఁబోయి నిలిచి) పరమేశా! నన్ను నీ సన్నిధికింగొమ్ము. మాతండ్రికెట్టిపాపమును గలుగకుండ వ్రతస్థాపనము చేయింపుము. స్వామీ! ఇదెనమస్కరించువాఁడ. (నమస్కరించి) అమ్మలారా! మీరెల్ల ధైర్యము వహింపుఁడు. మీపుత్రునికి సద్గతిగలుగనున్న దే యనియానందింపుఁడు.

అనుబంధము 20.

(బోరగిలఁబండుకొనును.)

రుక్మా—(ఖడ్గము చేబట్టి లేచి) రమారమణా! ఇదే నేఁబ్రతినచెల్లించువాఁడ వ్రతభంగమునకు మనసొప్పక యసత్యపాపమునకుఁగోసి, నాసుతునిఖండించువాఁడ. ఇదెంత క్రూరకృత్యమైనను, సత్యభంగమునకంటె మించినది కాదనినమ్మి, యీకార్య మొనర్చువాఁడ. పరమేశా! నాకు ధైర్యముఘటిల్లఁజేయుము. తిరుగుఁబాటు జనించునట్లొనర్పకుము. నీపాదముల నే సభక్తితాత్పర్యముగఁ బూజించువాఁడ నేని, నిశ్చలమానసమున నీకుఁ బ్రీతిగా నీయేకాదశీవ్రతము నే సలుపుదు నేని, యెల్ల వేళల నసత్యమున్నఁ గంటగించువాఁడ నేని, మానసమున నెపుడును బరోపకారము చింతించువాఁడ నేని, కృత్రిమవిధానము లేకనిక్కంపు దైవభక్తి కలవాఁడ నేని, యనవరతము భూతదయ నాకుఁ గలదేని, వెలలేని నీయనుగ్రహము నేఁ బడసినవాఁడ నేని, నాకేమియుఁబాపము గలుగకుండ సత్యమునిలిపి వ్రతభంగములేకుండ ననుగాపాడుము. (కత్తియెత్తి) ఆహా! హస్తమా! నీవు నాకెంత యుపయోగకారివైయున్నావు. హరిపాదసరోజపూజ యొనర్చుటకు నీవేకదా నాకాధారమవు? ఆశ్రితతృప్తిగా సర్వదానములొనర్చుటకు నీవేకదా మూలమవు? గోబ్రాహ్మణధర్మసంరక్షణకై యరినిధన మొనర్చుటకు నీవేకదా నాకుఁ దోడు? అతిథులఁ బెద్దలశుశ్రూషలొనర్చుటకు నీవేకదా నాకు సహాయమవు? [illegible] నెన్ని తపములో, యెన్ని యజ్ఞములో, యెన్ని దేవపూజలో, యొనర్చి లేక లేక, పడసిన నాయేకపుత్రుని సంహార మొనరింపింతునని నే కలనైనఁదలంపనైతిఁగదా? ఇప్పుడా కార్య మొనర్పనుంకించితిని. ఇదియంతయు సత్యమునకై యొనర్చుటకావున నీవుశంకింపకుము. ఎన్ని దురవస్థలో, యెన్ని మనఃక్లేశములో, యెన్ని శరీరకష్టములకైన నోర్చి సత్యముపరిపాలింపవలయుఁగదా? అసత్యపరిపాలనానంద మేకపుత్రమరణదుఃఖము నకంటెనూఱుమడుంగు లెక్కువయగుఁగదా? కానిమ్ము. నీపనియొనర్పుము. హృదయమా! నీవించుకైనఁ గళవళింపకుము. పూర్ణభావమున సత్యస్థాపనమునకై కడఁగుము. భ్రాంతిమై దారాపుత్రులని సంబంధములేనివారియెడ మోహమునించి ప్రవర్తింతుముగాక ఇవియంతయుఁగలలోని నటనములని యెఱుఁగఁజాలక యున్నాము. పుత్రుఁడెక్కడ? జనకుఁడెవ్వఁడు? ఒకరు నిలుచువారు కారు. సత్యమొక్కటియే నిలుచునది. సత్యమొక్కటియే ప్రజ్వలించి ప్రకాశించునది. ధర్మమొక్కటియే పొడమాపునది. కావున నీవింతైనవెనుదీయక నాచేత నీకార్య మొనరింపఁజేయుము.

కన్నులారా! మీరు నీరు నింపకుఁడు. జితేంద్రియత్వమున ధర్మస్థాపన మొనర్పుటకై యెట్టిసంకటములు నించుకార్యమునైనఁ జేయఁగల సమయము కాని శోకమునకు సమయము కాదు. మనోహారైక పుత్రసంహార మొనర్చు కార్యమే మేమెట్లు చూడఁగలమని మీ రాలోచింపకుఁడు. నశ్వరమైన యైహికఫలము లభింపకున్న మానెఁగాక యీ కార్యమున ననశ్వరమైన యాముష్మికఫలముతప్పక లభింపనున్నది. కావున మీరు జాగరూకతమై యశ్రునిర్బంధము లేక చూచి కార్యమొనర్పుఁడు, ఇదే యింకఁ గార్య మొనర్చెద. (ధ్యాన మొనర్చి భగవంతుని ప్రార్థించి) శ్రీహరీ! (అని యరచి ఖడ్గ మెత్తును).

[పైనుండి ప్ర: విష్ణువు-లక్ష్మి.]

విష్ణు—ఆహా! రుక్మాంగదా! మెచ్చితి. మెచ్చితి. నిలువుము.

మ॥ అరరే మెచ్చితిమెచ్చితిన్ దలఁపఁగా నత్యద్భుతంబయ్యెనీ
చరితం బీగతిసద్వ్రతాచరణమున్ సాధించువారుందురే
కరుణన్ బూనక దానికై నిజసుతున్ ఖండింప నుంకించితే
సరిమీ ఱెంగదసాహసోద్యమమికన్ జాలింపు రుక్మాంగదా.

(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతు లొనర్చెదరు)

విష్ణు—రుక్మాంగదా! నీమహిమ మసమానము. ఎవరును నీయట్టి మనోదార్ఢ్య మగలవారుండుటరిది. వ్రతమునకై యిన్ని నియమములు జరిపిపుత్రునైనఁ బలియొసంగ నుద్యమించితివి. మాయురే! నీయట్టి వ్రతశీలుఁడున్నే? మీ యెల్లరయెడ నా కత్యంతానుగ్రహము గలిగె. కొన్ని దినములలో నిను నాలోకమునకుంగొని యున్నత పదవి యొసంగెద. ఏడెనిమిదేఁడుల బాలుఁడయ్యు నీకుమారుఁ డొనర్చిన యాత్మతిరస్కార మెంతయుఁ గొండాడఁదగియున్నది. డెబ్బది యేండ్లవారికైన నిట్టి తృణీకృత దేహత్వము సిద్ధించునా? ఇతఁడును బహు సంవత్సరములు రాజ్యమేలి నాయెడ కేతెంచి నీతో నుండఁగలవాఁడు. నీపట్టమహిషి సంధ్యావళి యుదారగుణమును నా పతిభక్తియు వ్రతభక్తియు సత్యాభిలాషమును నింకను గొండాడఁదగియున్నది. కావున్న తనయేక పుత్రు-ముద్దుపట్టి నెనిమిదేఁడుల పాపనిదానికై పోకార్చుకొనుట కొప్పియుండునా? ఆమెకు సద్గతియే కలుగఁగలదు. ఈమోహినియు నొక కారణమున నీకు వ్రతభంగముకలిగించు నుద్దేశమున నిట్టిపూనిక చూపినదిగాక క్రూర మానసము వహించినదికాదు. నీసంసర్గము కలిగియుండుటఁజేసి యీయాత్మకుఁ బుణ్యము లభింపవలసియే యున్నది. అమరవనితయై నందున నీ చెలువకు నా లోకమునకు

సశరీరముగా వచ్చుట కొక్కొక్కవేళ లభించుఁగాక నీసంసర్గమున నీపుణ్య ప్రాప్తి చేనొసంగెద. ఏకాదశీవ్రతము సాంతముగా జరిపినవారు ద్వాదశి పగటివేళ నిద్రించిన వారికిఁ దద్వ్రతఫలము లభింపకుండుఁగదా? ఆఫలమెల్ల నీ మోహినీ సతికి లభింప ననుగ్రహించెద. తన్మూలమున నాలోకమునకు నిరాటంకముగా వచ్చుటకును నప్పుడప్పుడు నాదర్శనము లభించుటకును స్వాతంత్ర్యము గలియుండుఁగాక. రాజేంద్రా! నీకు శుభమగుఁగాక.

అందఱు—(సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చెదరు.)

లక్ష్మి—

అనుబంధము 21.

రుక్మాం—దండకము:—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్య వేధో నిలింపాదినాథాదివంద్యా-పరబ్రహ్మవీవే - జగత్కర్తవీవే - పరేశుండ వీవే-గిరీశుండవీవే-సురేశుండవీవే-దిగీశుండవీవే-జగత్సాక్షివీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుండవీవే-త్రివాచ్యుండవీవే - త్రివంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే-చరాత్ముండవీవే-స్థిరాత్ముండవీవే - సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండంబులందున్న తేజోవిలాసుండ వీవే-జగద్గర్భ నిన్నున్నుతింపంగ నేనెంతవాఁడఁ, గుణంబెన్నఁజాలఁ, విలోకింపఁజాలఁ-నుతింపంగఁజాలఁ-

రుక్మాం—మునీశాన సందోహ ప్రేమావలోకా,
మోహి—ఘనహార్యచంచన్మహాధైర్యరేఖా,
సంధ్యా—సునిద్రోద్భవాధీశ దివ్యత్తురంగా,
చంద్ర—అనాయాస నిర్ఘాతదైతేయసంఘా,
కోప—ధనూత్తంస కారమ్యనిధ్యాతశార్ఙ్గా,
ధర్మ—మనోమాత్రసంసృష్టలోకప్రపంచా,
రుక్మాం—మనోజ్ఞప్రకారాత్తమాయూరపింఛా,
మోహి—దినాధీశమిత్రాది దేవేశపూజా,
సంధ్యా—జనాలోకదుర్గమ్య మహాత్మ్యజంఘా,
చంద్ర—అనాధారలోకాధికాధారవిష్ణో,

కోమ—దినేశాన తేజోతి గమ్యప్రఖేటా,
ధర్మ—అనూచాన సేవావసన్నిలకంఠా,
రుక్మా—అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాండా,
మోహి—క్షణాగమ్యవృత్తిప్రకృష్టప్రగూఢా,
సంధ్యా—అనార్ద్రప్రఘోరావిరాజత్కృపాణా,
చంద్ర—సునిలా ధరశ్రీ రమాసత్సమేతా,
కోమ—ఖనీభూతకారుణ్యాభంగీసనాథా,
ధర్మ—అనాయత్తమాహాత్మ్య వేదాంతపాదా,
రుక్మా—సునాభీసరోజాతసంభూతవేధా,
మోహి—అనాఖ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా,
సంధ్యా—సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా,
చంద్ర—సునాశీరచేతస్సరోజద్విరేఫా,
కోమ—సునాకద్విషత్కుంభిహర్యక్షశాబా,
ధర్మ—వినాయత్నసీవృత్తసల్లోకగర్భా,
రుక్మా—సనాథప్రభోపేతవైకుంఠధామా,
మోహి—మనీషావిచారప్రదనిర్దగ్ధమాయా,
సంధ్యా—వినీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా,
చంద్ర—అనాదిప్రకారస్వసంబోధలీలా,
కోమ—సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా,
ధర్మ—దినాధీశమధ్యప్రకాంతప్రకాశా,
రుక్మా—గుణాతీతవాఙ్మానసాతీతవేషా,
మోహి—ఘనానంతసానందశశ్వద్విలాసా,
సంధ్యా—మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా,
చంద్ర—వినాశప్రభాపూరకల్పాంతవేళా,
కోమ—సునీడాయతాకల్పచక్రప్రదక్షా,
ధర్మ—సురారాతిశిక్షా, సురేశానపక్షా,
రుక్మా—మదేభేంద్రరక్షా, సదాదివ్యమోక్షా, నమస్తే నమస్తే.

(మంగళం. యవనికపడును).

—: మోహినీ రుక్మాంగదనాటకము సమాప్తము :—

ఉత్తరరంగము.

———:o:———

[ఒకానొక నటుఁడు ప్రవేశించి]

ద్వి॥ అనఘాత్మ్మలార రుక్మాంగదుచరితఁ
గనుఁగొన్న నాశ్చర్యకరమగుఁగాదె
ఘననిష్ఠసలిపి యేకాశీవ్రతము
వనజాక్షుసత్కృపఁబడసె నీఘనుఁడు 4
నిత్యమహావ్రతనిష్ఠఁ జెన్నారి
సత్యవ్రతమునిల్పుసరణికై యకట
జగతీజనంబులాశ్చర్యంబు జెందఁ
దగఁగుమారుని నైనఁ దలఁగోయఁగడఁగె 8
నెట్టిసత్యవ్రతంబిదిజనులార
పట్టిఁజంపుటకోర్చుభంగియద్భుతము
ఏనిష్ఠయైన మహీజనుల్ జరుప
మానక యడరించు మహితమాయశము 12
ఎల్లనిష్ఠలలోన నిలసత్యనిష్ఠ
విల్లసిల్లెడుకీర్తివెలయించుసుండి
అదియుండుఁగాక మహాజనులార
మదినెంచియొక్కసూక్ష్మమునింతకనుఁడు 16
సత్యవ్రతంబుల సరిలేనిమహిమ
స్తుత్యుఁడై యున్నయీక్షోణీవిభునకుఁ
బట్టినైనఁదెగించివధియింపఁగడఁగు
నిట్టిమహాపద కేమికారణమొ 20
మతినెంతచూచిన మఱివేఱులేదు
అతికృత్యమొక్కటేయగుఁగారణంబు
వడి "నతిసర్వత్రవర్జయేత్" నెడి
నుడియింత తలఁపనెందునుదప్పనదియొ 24

అక్కట మంచి కార్యంబైనఁగాని
మిక్కిలి చేయుట మేలుగాదరయఁ
జెలువార నేకాదశీవ్రతంబెంత
వెలలేనిదని తానువినియున్న నేమి
తానావ్రతము సల్పఁదగు నిండుభక్తిఁ
గాని లోకము పట్టుగా బలవంత
పెట్టఁగఁదగునె యీవృత్తంబటన్న
నష్టనికష్టంబుగా నతికృత్యమయ్యె
భావింపఁ జనులకు ఫలమయ్యెఁ గాని
దేవవేశ్యలకు నెత్తినదుఃఖమయ్యె
నెంతమేలైననౌ నెవరికో కీడు
ఎంతకీడైననౌ నెరివకో మేలు
జాడగానటు మేలొసంగనికీడు
కీడొసంగని మేలు క్షితినుండఁ బోదు
మితిమీఱఁగీడైన మేలైనఁగాని
యతిమాత్రముగఁ జేయుటది విరోధంబు
ఢాననేకాదె యీధరణీవరునకుఁ
గానని యెడనుండి ఘనదుఃఖమడరె
హితమార జనులార యెన్నఁడుగాని
యతికార్యమొనరించుటది కీడుసుండి
విరిబోణులార సాధ్వీమణులార
యరయరే యిందుసంధ్యావళిచరిత
మిట్టిపతివ్రతలెందైనఁగలరె
యట్టివిచారింప హరిణాక్షులార
తెలియంగనీసాధ్వి ధీరగుణంబు
వెలయాలికిని నించెనెసనద్భుతంబు
తానింతవలదన్నఁ దనపతిమోహి
నీనారిఁగలయుట నిలుచుచునుండెఁ

బాడిగాదంచునొప్పకుమన్నయుంచుఁ
దోడియాండ్రెల్ల నెంతో వేఁడికొనిరి
యొప్పులాడి నిజేశుఁడొనరించువాంఛ
తప్పకతీర్చుటే తనధర్మమనుచు

ధీరమానసమునఁ దీపారివిభుఁడు
కోరినవెలయాలిఁ గూర్చ దేయకట
యిదియెంతసతీధర్మ మిదియెంతసుగుణ
మిదియెంతయుపకార మిదియెంతఖ్యాతి

యింతటిమాహాత్మ్యమొనయుటఁ జేసి
శాంతసంతసమారఁ గాంచె శ్రీధరుని
మంచిపతివ్రతామహిమకు నెందు
నెంచిచూడఁగ సాటియిల లేదటుండి

బహుసుధీయుతులార బాలకులార
మహితంబుగాదె ధర్మాంగదుమహిమ
తనతండ్రిసత్యంబు తగనినిల్పుకొఱకు
తనతలఁ దెగఁగోయఁ దానొడంబడునె

యీపసిబాలున కెంతటిత్యాగ
మేపారునే యెందునింత వైరాగ్య
మహహా సుగుణ మహోదారత యెంత
రహిమించునాత్మతిరస్కారమెంత

విలసిల్లుసరిలేనిపితృభక్తియెంత
వెలలేనిపరమార్థవిజ్ఞానమెంత
యరుదారియున్న యాహరిభక్తియెంత
పరఁగినయుపకారపరతయదెంత

శీలమెంత మహార్థసిద్ధియదెంత
మేలెంత తత్త్వసమ్మితబుద్ధియెంత
బాలకులకు నెల్లభక్తియటన్న
వాలారు పితృభక్తివరరాజభక్తి 80
ఘనసత్యభక్తియుఁగను దేవభక్తి
దనరారనివియెకాదాభక్తులవని
కర్తవులౌ బాలకశ్రేష్ఠులార
ధర్మాంగదుని మహోదారసద్గుణము 84
లెల్లఁజేకూఱమీకేదియసాధ్య
మెల్లందుఁగీర్తియు నేపారుముదము
గలిగిభూజను లెల్లఁగనిమిమ్ముఁబొగడ
నలఘుదేశక్షేమమలరారుసుండి 88

———:o:———

అనుబంధములు.

——:0:——

అనుబంధములు.

1 యమ—రాగము-బిలహరి తాళము.

మేలుగానాకు-నను-కూలమెంత
గల్గెనహా పోలఁగమఱి-చాలసుఖము
లీలనించేఁగాదే-సఖా ॥పల్లవి॥
పొందుగామిత్రతతి-నందమూఱఁజూడఁగా
నిందుగనర-విందనయను-చందమెందుపాడఁగా॥ ౧

2 అందఱు—రాగము-మోహన రూపకతాళము.

పాలనసేయవేయోకరి-వరదాకరుణాలవాల ॥పల్లవి॥
ఎనలేని-కరుణజూడు-మనిపిమ్ముగా-గాపాడు-మనుచువేడు
వారముశ్రీ-వనజభవా దినుతశౌరీ॥పాలన॥
సురజాలావనకరుణా-కరసుగుణామాధవనీ
చరణసారసములపూజలె-మరువకచే-సెదముదేవా॥పాలన॥

3 మోహినీ—రాగము-హిందూస్తాని బెహాగ్ ఏకతాళము.

వర-నీరజనేత్రకరుణింపవే-నానేరములనుమదిమన్నింపవే
మదిమన్నింపవే-దయనింపవే ॥పల్లవి॥
నీమదినెంతోయాదరము-న్నిండఁగనీవలకుగ్రేమజెలంగఁగ
నాయెడగా-బెంచితిమోహముగా॥వర-సామాజయానదయ
పోనాడకె-నను-నీమాడ్కి-నరగంటఁ-జూడఁగనేనెటు
కాముబారికిని-దాళుదునే-హాకామినీ ॥వర॥
చాలునునాపైఁగోపమునీ-సమ్మతిజూఁపగదే
బాలరోనాయపరాధముగా-వారకకావవె॥

అనుబంధములు.

వరశౌనాళీకముఖినే-నీదాసుఁడనీ-కేలంటికాలంటి
వేడెదఁగానను-బాలించి కౌగిలియాగదవె నీలాలకా

4 మోహిని — రాగము-బెహాగ్ ఏకతాళము.

నా-మోహన-రారానాకు-మోదము-నింప
నామోహనరారా-నాప్రాణేశ రారా నాకు ॥ప
తాళగలనె కడుదయతో-తగదేనకాగలసి
యేలరార-బాళిదీర-యిదెంత వింతచలమో
యెలానీ-కీరాగు-శ్రీలోల-తాళనురా
చాలఁగనె-బాలనురా॥నామోహన॥
చిన్నతనమున నెనీయడ-జెలఁగినమోహామునఁ
జెన్నుమీఱి-యున్ననాఁటి-సిలుగుబెట్టఁదరమా
యున్నతి చెన్నారగ-నన్నేలక-యున్నావుగా
యెన్నాళ్ళు నా-విన్నపము॥నామోహన॥

5 అందలు — రాగము-పీలు ఆదితాళము.

వాణీనాయక-వైభవదాయక
వరజగత్సృష్టివిధాయకా ॥పల్ల
తుంగవిలాస-మంగళవేషా
సంగతసజ్జనపోషణా॥
శ్రీమహనీయా-శ్రేమామేయా
కామితఫలసంధాయకా॥
పాపవిభంగా-తపసంగా
దీపతహంసతురంగమా

6 బ్రహ్మ — రాగము-బిలహరి రూపకతాళము.

ఇందిరావిభుఁడు-నందనునెడ
నందంబగు-చందముదయ-చెందెనుగా ॥పల్ల

అనుబంధములు.

వనరుహాలోచనునకుం దెలి
యనియోచననాకున్న దె
ఘనమగునను రాగముంన్
మనసారగ-నను జోచ్చుట
కనికాదె-నినుపంపెను॥ఇంది॥ ౧

7 అప్సరసలు—రాగము-సురటి రూపకతాళము.

శారదామనోబ్జ-భృంగవారిజాసనా॥
దేవపాలనందనా-శ్రీవరనందనా
పావనమౌనీంద్రవినుత-పాదపంకజా॥ ౧

8 అప్సరసలు—రాగము మాల్కోస్ రూపకతాళము.

ఆహాధాతమాకౌనె-కూర్చుండగా
మహాకష్టగతిగల్గె-నేమందుము॥
నిరంతరవైకుంఠ-గమనంబున
దురంతంబుగామాకు-దుఃఖంబగుంన్॥ ౧
పగల్ రాత్రియెడలేని-నాట్యంబునన్
దిగంబారె-బల్లమెల్లనేట్లోర్తు ము॥ ౨
గతులొప్పెనిదియేమియేకాదశీ
వ్రతంబయ్యెయో-యెంతవర్ణింతుము॥

9 బ్రహ్మ—రాగము-కాంబోజి రూపకతాళము.

ఇదినాకుదరమే-తరుణీ
ఇ-తటి-కార్యము-సాధ్యమెరమణీ॥
వింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగదా-తలపంగ-కాంతరో-యింతటి
వంతల-జింతిలి-మెంతకాల మింతదాళ సంతోషమా॥

అనుబంధములు.

10 అప్సరసలు—శామకల్యాణి. ఆదితాళము.

మాకు-వారనిముదమలరారెను
చేకొనిసరసము-లాడుదము॥ ॥పల్లవి
విలాస-ముతాయె-బలామ-నలాగిది॥
తరుణులకిదెయీ-వెరవునమదిలో
తెరసినముదమిం-పరయగదిరే॥
సురు-చిర-విధమున-గర-మరు-దగుగద॥మాకు॥
విలసితగతిమా-కలరెనుదగ-నేడలవిగనిన
సొం-పలరెనుగదనే-భళి-భళి
విధమున-సలలిత-గతినిటు॥మాకు॥

11 రాగము-కేదార. ఆదితాళము.

శుక్రా—నాగవేణిరమణీ-తరుణీనుదయగనవే-మనుపనెయిటు ॥పల్లవి
మోహి—భూమిపాలతిలకా-తగునే-పురుషులమనుచుం-
బలుకఁగనిటు ॥పల్లవి
శుక్రా—నీ-వీకరణిందయఁగనవే వేకరికోరిననుసీ
నాకులపెట్టఁగఁదరుణీ-భీకరమదనుని-దాళనుస॥
మోహి—భూ-మీవరచూడవలదె నే-దేవలతాంగినిగానా
నావిధమంతయుఁగనకే-యీవగనీమదిఁదలపోయనె॥
శుక్రా—లేమనీవెల-లేనిరూపము-నామనంబున-నిల్చెగా
ప్రేమతో-విన్నపం-బెన్నుచు-కాముబారిద్రాలంగగా॥
మోహి—ధామణీధవనీకు-జెల్లునే-తారతమ్యముచూడక
వారకీ-దారిదే-వాంగనక-గోరుసరసతధర్మమె॥

12 రాగము-హిందుస్తాని జంజూటి ఏకతాళము.

శుక్రా—వరసరోజనయనా-మరాళసుందరగమనా
ఇదికరాళగతితలపఁగదే॥ ॥పల్ల

అనుబంధములు.

మోహి—వర-ధరాధిరమణా-సరోజరిపుసమవదనా
నిను-వరింపగల-దడయఁగదె॥ ॥పల్లవి॥
రుక్మా—కడుఁ-గృపాపరతమన్నింపవే-వర-జపాకు
సుమసామ్యాధరా-నాపైన-గోపము-మానవె కామినీ॥ ౧
మోహి—నామనోరమణయిటుతడయక-గను-వినోదమని
మదిగనక-జానార-నీనారిగా-నెంచినిల్వవే॥ ౧

13 కోమల— రాగము-చక్రవాకము త్రిపుటతాళము.

మనసునదయలేక-వనజాక్షియిట్లుచేసె నేఁడు
మనుజేశుఁగొన్నదయ్యో-ఘనపాపకర్యమా మొగాదె। పల్లవి॥
వెరతారనిట్టిరీతి-ధరలోన నెందునైన-విన్నారమె
తరళాక్షిపైన నేఁడు-దయజూపనౌ నెనీకు కాంతామణి ౧

14 సంధ్యా— రాగము-ధన్యాసి ఆదితాళము.

పరికింపరే-విరిబోఁడులారా
ధరణీశవరుని-నిరసింపనౌనె
తరళాక్షులారా-తరమౌనె-విభుఁగలపగ॥ ॥పల్లవి॥
మననాథుఁడింత-మదినొచ్చెనేని
వనజాక్షులారా-తనవున్న నేమిఫలము॥ ౧

15 రాగము-కాంబోజి ఏకతాళము.

సంధ్యా—మోహినిసతీ-మోదంబగునీచరితకు॥ ॥పల్లవి॥
మోహి—మానినీమణీ-నానేరము-కరుణింపవే॥ ॥పల్లవి॥
సంధ్యా—నీ-కరుణా-లోకమునకా-మా-కొదువలే
పోకార్చితిగద కామిని॥మోహిని॥ ౧
మోహి—భామినిరో-నీ-మహిమలే -నా-మదిలో
నేమెంచునుగొనియాడుదు॥మానినీ॥ ౧

అనుబంధములు.

సంధ్యా—ఎంతో-దయగలుగఁ-కాంతా-మముమనుపఁ
వింతౌ-ఘనగతిగా-సంతోషముమదిలో-జెందితిమిటు॥

మోహి—బాలా-నీమహిమల్ -చాలా-ఘనములుగా
ఏలా-ననుబొగడఁ-మేలా-పలుకగనీవిధమున॥

సంధ్యా—సా-రసదళసమనయనా-రజనిపవదనా
బిసరుహనేత్రా-యసమముగాదే యసువుల-బెంపఁ-
నీదయనిటు॥ మోహినీ

మోహి—కా-మినిననుదయగనుమా-మనవినివినుమా
ఘనమగునేరం-బొనరెనునాకుఁ-గొనకొని వేడఁ-
వచ్చితినిటు

16 మోహి—రాగము-పీలు ఏకతాళము.

భూరమణా-రతిగోరుదాన॥ ॥
వాడిశరమ్ముల-వంచననేయుచున్నాడు
బ్రదుకఁగా-నీడుమారుఁడు॥

17 రాగము-కాంభోజి ఏకతాళము.

రుక్మా—మానగఁజాలుదునే-నాగవేణీ
కానకవిమలై-కాదశివ్రతము॥ ।

మోహి—తాళఁగజాలుదునే-ప్రాణనాథా
చాలునేకాదశి-యేలుమురమణా॥ ।

రుక్మా—కీడును మేలును-జూడకయీలాగున
వేడగనీకును-బాడియెరమణీ

మోహి—మంచియొచెడ్డయొ-మించెనుమోహము
ఎంచివదలగా-వంచనగాదె॥

18 రాగము-జంఝాటి తాళము.

మోహి—కుమారా-యిదేలయీచరిత
చూడవే-చూడవే-ప్రమాదగుణ

అనుబంధములు.

ధర్మా— అసారంబిదెంతయీతనువు-తల్లిరో
తల్లిరో-తల్లిరో-అసత్యమగున్-అసత్యమేకలుగున్ ||పల్లవి||

మోహి— ప్రాణంబులనీ-పగిదింబాయ
నానందంబగునో కో-కుమారా||

రుక్మా— శ్రీహరివాసర-సిద్ధితలపఁనీ
దేహంబెక్కు-వయే-యసారం||కుమారా||

మోహి— ఏకాదశియన-యెంతటిదయ్యా
పోకార్పఁగనసువుల్ -కుమారా||

19 ధర్మ—రాగము-జోగిసావేరి ఆది తాళము.

ఈమాటడఁగఁదగునే-జననిరో
భూమిధర్మములువలదే-కడు-ప్రేమ
నించుచునుగనుమా|| ||పల్లవి||
ఈకాయంబదియెంత-జననిరో
హితవుచూచికనుమా-నాకు
నీ-మృతియే భాగ్యమా ౧
ఘనమగుపుణ్యముగలుగున్
జనకుని-కన్నతముతోలఁగఁగఁజేయన్
తనువునుగణనముసేయన్||

20 ధర్మ—రాగము-ఆనందభైరవి ఏక తాళము.

హరినారాయణ-మాధవశౌరి
సురనాథాదర-చక్రిమురారీ|| ||పల్లవి||
గరుడాంచితబహురమ్యతురంగా ౧
పరిపాలిత-సారంగమురారీ||

21 లక్ష్మి—రాగము-కమాజు ఆది తాళము.

అళికులాలక-మెచ్చితిన్|| ||పల్లవి||
భళి-భళియనరె-సంధ్యావళీధరణి|| ||అను||
నీమగని-నేమమును-ప్రేమగని-ధీమతము
వేమారు మెచ్చితి-భామామణిరో|| ౧
ధారుణిని-నీరమణు-ధీరమతి-నారయుచు
ప్రేమమునించితి-భామామణిరో|| ౨

——:0:——